

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain ja lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annettua lakia ja lähetetyistä työntekijöistä annettua lakia.

Tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetussa laissa tilaajan selvitysvelvollisuutta muutettaisiin sopimuspuolen verovelkatie-tojen ja eläkevakuuttamista koskevien tietojen osalta. Lakia selkiytettäisiin verovelkato-distuksen esittämisen osalta. Selvitysvelloli-suuden täyttämiseksi olisi riittävää, että tilaa-ja pyytää sopimuspuolelta todistuksen vero-jen maksamisesta tai selvityksen siitä, että verovelan määrä, josta ei ole tehty maksu-suunnitelmaa, ei ylitä 10 000 euroa tai selvi-tyksen verovelan määrästä. Eläkevakuutta-mista koskevien tietojen osalta lakiin kirjat-taisiin yksityiskohtaiset säännökset siltä osin kuin kysymys on sopimuspuolen sopimus-kauden aikana lähetetyistä työntekijöistä, joita työnantajalla ei ole velvollisuutta Euroo-pan unionin sääntelyn perusteella vakuuttaa Suomessa. Sopimuspuolen olisi tällöin toimi-tettava tilaajalle selvitys sosiaaliturvan mää-räytymisestä ennen työn aloittamista. Tilaa-jan puolestaan olisi sopimusta tehdessään varmistettava, että sopimuspuoli ilmoittaa mainitut tiedot.

Lakiin kirjattaisiin vallitseva soveltamis-käytäntö myös ulkomaisesta yrityksestä sel-vitettävien tietojen osalta. Jos ulkomaiselle yritykselle on Suomessa annettu yritys- ja

yhteisötunnus, sijoittautumismaasta saatavien selvitysten lisäksi tilaajan olisi selvitettävä Suomessa tiedot sopimuspuolen merkitse-mistä verotusta koskeviin rekistereihin sekä verovelkatiedot.

Lisäksi selvitysvelvollisuutta täydennettäi-siin velvollisuudella selvittää sopimuspuolen lakisääteinen työterveyshuollon järjestämi-nen.

Lain seuraamusjärjestelmää kiristettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin. Korotettua laimin-lyöntimaksua sovellettaisiin rakentamistoi-minnan lisäksi kaikkiin lain soveltamisalaan kuuluviin sopimuksiin. Laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun määrää ko-rotettaisiin. Laiminlyöntien toistuvuus voitai-siin jatkossa ottaa myös paremmin huomioon korkeammilla laiminlyöntimaksuilla.

Lähetettyjä työntekijöitä koskevaan lakiin lisättäisiin työn teettäjän eli tilaajan tiedonan-tovelvollisuus omalle sopimuspuolelleen eli lähettävälle yritykselle ja yrityksen kautta edelleen lähetetyille työntekijöille viran-omaistahosta, joka Suomessa valvoo ja neu-voo lähetettyjen työntekijöiden lain noudat-tamista. Lisäksi lakiin lisättäisiin lähetetyn työntekijän työnantajalle velvollisuus antaa työn teettäjälle sopimuksen mukaisen työn alkamisen jälkeen lähetettyjen, lähetettyjen työntekijöiden osalta todistukset sosiaalitur-van määräytymisestä viimeistään ennen kuin nämä aloittavat työn teon.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2015.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYS	2
YLEISPERUSTELUT	3
1 JOHDANTO	3
2 NYKYTILA	3
2.1 Lainsäädäntö sekä valvonta- ja oikeuskäytäntö	3
Tilaajavastuulaki	3
Tilaajavastuulain valvonta- ja oikeuskäytäntö	5
Laki lähetetyistä työntekijöistä	7
2.2 Ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö	7
Euroopan unioni	7
Tilaajavastuusäätely Euroopan maissa	9
2.3 Nykytilan arviointi	13
Tilaajan selvitysvelvollisuus ja tietojen saatavuus	13
Tilaajan vastuu sopimusaikana	15
Seuraamusjärjestelmän kehittäminen	16
Valvonta- ja oikeuskäytännön huomioon ottaminen tilaajavastuulaissa	17
Sopimussuhteen tai sopimuspuolen toiminnan vakiintuneisuus	19
Lähetettyjen työntekijöiden puutteelliset tiedot sovellettavista työehdoista	19
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	20
4 ESITYKSET VAIKUTUKSET	21
4.1 Taloudelliset vaikutukset	21
Julkistaloudelliset vaikutukset	21
Vaikutukset yrityksiin	22
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	23
5 ASIAN VALMISTELU	24
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	24
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	25
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	26
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	28
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	28
1.1 Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä	28
1.2 Laki lähetetyistä työntekijöistä	31
2 VOIMAANTULO	34
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	34
LAKIEHDOTUKSET	36
1. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain muuttamisesta	36
2. Laki lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muuttamisesta	39
LIITE	41
RINNAKKAISTEKSTIT	41
1. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain muuttamisesta	41
2. Laki lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muuttamisesta	46

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan selvitetään tilaajavastuulain uudistamistarpeet ja selvityksen pohjalta hallitus valmistelee kolmikantaisesti tarpeelliset ehdotukset. Uudistamistyössä otetaan huomioon muun muassa tilaajan ja aliurakoitsijan vastuun suhde toimialakohtaisesti, laiminlyöntimaksujen korottaminen sekä toistuvien ja tahallisten laiminlyöntien nykyistä voimakkaampi sanktiointi. Uudistamistyöhön sisällytetään yritysvaikutusten arviointi. Lisäksi hallitusohjelman mukaan selvitetään viranomaisten toimintaedellytysten ja -valtuuksien kehittämistarpeita harmaan talouden torjunnassa ja ryhdytään selvitysten pohjalta tarpeellisiin toimiin kolmikantaisesti.

Hallitus antoi 19 päivänä tammikuuta 2012 periaatepäätöksen toimintaohjelmasta tehostetun harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseksi vuosille 2012—2015. Tavoitteena on vähentää harmaata taloutta ja talousrikollisuutta sekä tukea laillista yritystoimintaa ja tervettä kilpailua. Toimintaohjelman yhtenä hankkeena on tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006), jäljempänä *tilaajavastuulaki*, uudistamistarpeiden selvittäminen. Uudistamistyössä on otettava huomioon muun muassa tilaajan ja aliurakoitsijan vastuun suhde toimialakohtaisesti, laiminlyöntimaksujen korottaminen sekä toistuvien ja tahallisten laiminlyöntien nykyistä voimakkaampi sanktiointi. Hankkeen vastuuministeriöksi nimettiin työ- ja elinkeinoministeriö.

Hankkeen toteuttamiseksi työ- ja elinkeinoministeriö asetti 4 päivänä lokakuuta 2012 kolmikantaisen työryhmän, jäljempänä *TIVA-työryhmä*, toimikaudelle 8.10.2012—31.12.2013. TIVA-työryhmän tehtävänä on ollut selvittää tilaajavastuulain uudistamistarve niin, että lailla pystytään nykyistä tehokkaammin ehkäisemään ja torjumaan talousrikollisuutta sekä harmaata taloutta.

Hallitus sopi 29 päivänä elokuuta 2013 rakennepoliittisesta ohjelmasta talouden kas-

vuedellytysten vahvistamiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi, jäljempänä *hallituksen rakennepoliittinen ohjelma*, ja 29 päivänä marraskuuta 2013 rakennepoliittisen ohjelman täytäntöönpanosta. Ohjelmassa linjattiin uudelleen tilaajavastuun uudistamistyötä. Ensi vaiheessa tilaajan vastuuta ja sanktioita uudistetaan nykyisen kaltaisen selvitysvelvollisuuden ja laiminlyöntimaksun pohjalta. Tilaajavastuulain uudistusta valmistelevan työryhmän työn yhteydessä tehdään erillinen vaikutus- ja kustannus selvitys ja hallituksen esitys annetaan viimeistään syksyllä 2014. Toisessa vaiheessa toistuvasti tilaajavastuuta laiminlyönyt tilaaja suljetaan julkisten hankintojen ulkopuolelle. Poissuljentaperusteesta säädetään ja siihen liittyvä vaikutusten arviointi tehdään hankintalainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Kolmannessa vaiheessa tilaajavastuuta arvioidaan osana harmaan talouden torjuntaan liittyviä, myöhemmin käynnistyviä selvityksiä, joita ovat veronumeron käytön laajentaminen, ryhmäkanteen ulottaminen muun muassa työoikeudellisiin asioihin, työmarkkinoiden neuvottelu- ja sopimusjärjestelmää koskeva kolmikantavalmistelu ja työsuojeluasioissa hallinnollisen seuraamuksen käyttöönnoton valmistelu.

Tilaajavastuun uudistamisen ensi vaihetta koskevan hallituksen linjauksen mukaisesti esityksessä ehdotetaan, että tilaajan vastuu perustuu jatkossakin tilaajan selvitysvelvollisuuteen ennen sopimuksen tekemistä ja seuraamusjärjestelmää kehitetään laiminlyöntimaksun pohjalta.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö sekä valvonta- ja oikeuskäytäntö

Tilaajavastuulaki

Tilaajavastuulain tavoitteena on vähentää yrityksille harmaasta taloudesta ja epäterveestä kilpailusta aiheutuvia haittavaikutuksia. Lailla luodaan yrityksille ja julkisoikeu-

dellisille yhteisöille edellytyksiä varmistaa, että niiden kanssa vuokratyöstä tai alihankinnoista sopimuksia tekevät yritykset täyttävät sopimuspuolina ja työnantajina lakisääteiset velvoitteensa.

Lakia sovelletaan tilaajaan, joka Suomessa käyttää vuokrattua työntekijää tai jonka tiloissa Suomessa työskentelee tilaajan sopimuspuolen työntekijä, jonka työtehtävät liittyvät tilaajan tavanomaisesti suoritettaviin työtehtäviin tai tilaajan tavanomaiseen toimintaan liittyviin kuljetuksiin. Lisäksi rakentamistoiminnassa lakia sovelletaan rakennuttajina toimiviin tilaajiin ja sopimusketjussa kaikkiin työturvallisuuslain (738/2002) 49 §:ssä tarkoitetulla yhteisellä työpaikalla työsuorituksen sisältämän kokonaisuuden tilaajina toimiviin riippumatta siitä, onko sopimuspuolena työnantaja.

Tilajavastuulaki edellyttää, että tilaaja selvittää ennen sopimuksen tekemistä tiedot sopimuspuolen rekisteröitymisestä ennakkopereintärekisteriin, työnantajarekisteriin, arvonlisäverovelvollisten rekisteriin ja kaupparekisteriin. Kaupparekisteriotteen sijaan voidaan selvittää kaupparekisteristä otetta vastaavat tiedot. Lisäksi tilaajan on selvitettävä tiedot verojen maksamisesta tai verovelkatodistus tai sitä koskeva maksusuunnitelma, tiedot eläkevakuutuksen ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen maksamisesta ja tieto sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista. Rakentamistoiminnassa selvitysvelvollisuus koskee myös tapaturmavakuutuksen ottamista.

Laki edellyttää, että tilaaja pyytää selvitysvelvollisuuden mukaiset rekisteri- ja muut tiedot sopimuspuoleltaan, jonka on ne tilaajalle toimitettava. Tilajalla on oikeus hyväksyä myös muualta saatu selvitys, jos sen antaa luotettavana pidettävä tietojen ylläpitäjä. Ulkomaisen yrityksen on toimitettava suomalaisia tietoja vastaavat tiedot tilaajalle sijoitautumismaastaan.

Hallituksen esitys laeiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain sekä tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain 5 §:n muuttamisesta (HE 204/2013 vp.) on eduskunnassa käsiteltävänä. Esityksessä ehdotetaan muutoksia myös tilajavastuulakiin. Esityksen mukaan veron

maksamista koskevan todistuksen ja maksusuunnitelmaa koskevan selvityksen sijasta tilaaja voi selvittää sopimuspuolen verovelkaa koskevat tiedot Verohallinnolta verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 20 d tai 20 e §:n mukaisesti. Rekisteristä ilmenee tieto siitä, onko yrityksellä vähintään 10 000 euroa sellaisia eräänntyneitä ja suorittamatta olevia Verohallinnon kantamia veroja, joista ei ole Verohallinnon tekemää maksujärjestelyä. Verovelkarekisteriin merkitään lisäksi tieto siitä, onko yritys laiminlyönyt arvonlisäveroa tai ennakonpidätyksiä ja työnantajan sosiaaliturvamaksuja koskevan ilmoituksen antamisen. Jos yrityksestä ei ole tuollaisia merkintöjä rekisterissä, enemmän selvittelyt eivät olisi tarpeen. Jos rekisteristä ilmenee verovelan olemassaolo tai ilmoittamisvelvollisuuden laiminlyönti, tilaajan olisi selvittämisenvelvollisuutensa täyttäkseen vaadittava verovelkatodistus.

Selvitysten perusteella tilaajan on mahdollista arvioida sopimuspuolen valmiuksia hoitaa lakisääteisiä velvoitteitaan. Selvitykset saatuaan tilaaja voi tehdä sopimuksen sopimuspuolen kanssa. Tilajavastuulaki sääntelee sopimuksen tekoa edeltävää ajankohtaa, eikä sillä pääsääntöisesti puututa sopimuskauden aikana ilmeneviin laiminlyönteihin.

Tilaajan ei tarvitse pyytää tilajavastuulain mukaisia selvityksiä, jos hänellä on perusteltu syy luottaa sopimuspuolen täyttävän lakisääteiset velvoitteensa. Selvitysvelvollisuutta ei ole, jos sopimuspuoli on viranomainen tai muu laissa mainittu taho, jos sopimuspuolen toiminta on vakiintunutta, jos tilaajan ja sopimuspuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta tai jos luottamukseen on edellä lueteltuun rinnastettava syy. Rakentamistoiminnassa selvitysvelvollisuudesta on rajattu vain tilanteet, joissa sopimuspuoli on viranomainen tai muu laissa nimenomaisesti mainittu taho tai luottamus sopimuspuoleen perustuu muuhun tällaiseen tilanteeseen rinnastettavaan syyhyn.

Tilajavastuulain rikkomisesta voi seurata tilaajalle laiminlyöntimaksu. Selvitysvelvollisuuden laiminlyönnin lisäksi laiminlyöntimaksu voidaan määrätä tilanteessa, jossa tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa

tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon ja tilanteessa, jossa tilaaja on tehnyt sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt tietää, että sopimuspuolella ei ole tarkoitusta täyttää lakisääteisiä velvoitteitaan. Tällainen voi olla esimerkiksi tilanne, jossa tarjotulla hinnalla työtä ei voi tehdä siten, että sopimuspuoli työnantajana kykenee huolehtimaan myös verojen tilittamisestä, työnantajan sosiaaliturvamaksuista ja vähimmäispalkkojen maksamisesta työntekijöille.

Laiminlyöntimaksun suuruus vahvistetaan rahanarvon muutosta vastaavasti valtioneuvoston asetuksella kolmivuotiskausittain. Tällä hetkellä laiminlyöntimaksun määrä on vähintään 1 702 euroa ja enintään 17 024 euroa. Laiminlyöntimaksun määrää on tarkistettu viimeksi vuoden 2014 alussa.

Rakentamistoimintaa koskee lisäksi korotettu laiminlyöntimaksu. Korotettu laiminlyöntimaksu voidaan määrätä tilanteessa, jossa tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimin-

takieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon tai tilaaja on ollut tietoinen siitä, että sopimuspuoli ei tule noudattamaan lakisääteisiä velvoitteitaan. Korotettu laiminlyöntimaksu on määrältään vähintään 16 000 euroa ja enintään 50 000 euroa.

Tilaajavastuulain valvonta- ja oikeuskäytäntö

Tilaajavastuulain valvonnasta ja laiminlyöntimaksun määrittämisestä vastaa Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue. Lakia valvovat tarkastajat työskentelevät Helsingin, Kuopion, Lappeenrannan, Oulun, Mikkelin, Tampereen, Turun ja Vaasan toimipisteissä.

Etelä-Suomen aluehallintovirastosta saatujen tilastotietojen mukaan laiminlyöntimaksuja on määrätty yrityksille lain voimassaoloaikana seuraavasti:

Vuosi	Tarkastukset	Laiminlyöntimaksut, kpl	Laiminlyöntimaksut, summa	Sanktoidut sopimukset
2007	400	47	237 925	ei tilastoitu
2008	985	107	579 600	ei tilastoitu
2009	789	81	440 200	121
2010	872	94	591 000	136
2011*	675	56*	516 200*	81*
2012*	885	59*	579 200*	91*
Yhteensä	4 606	438	2 921 125	429

*prosesseja kesken, tilanne 31.1.2014

Tyypillisesti laiminlyöntimaksu määrätään tilanteessa, jossa tilaaja on hankkinut selvitykset myöhässä tai tilaaja on hankkinut vain osan selvityksistä. Pienin määrätty laiminlyöntimaksu on ollut suuruudeltaan 800 euroa ja suurin 16 000 euroa, joten maksujen määrittämisessä on hyödynnetty tilaajavastuulaissa säädettyä maksuasteikkoa kattavasti. Rakentamistoimintaa koskevia korotettuja laiminlyöntimaksuja ei ole toistaiseksi määrätty.

Tilaajavastuulain voimassaoloaikana on annettu hieman yli 100 hallinto-oikeuden ja lähes 20 korkeimman hallinto-oikeuden rat-

kaisua. Toimialojen osalta oikeuskäytäntö painottuu rakentamistoimintaan. Ratkaisuihin suhteellisen suuri osuus koskee ulkomaalaisten yritysten kanssa tehtyjä sopimussuhteita (Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksista, TEM raporteja 1/2014).

Tyypillinen ratkaistava oikeuskysymys on ollut se, onko tilaaja noudattanut selvitysvelvollisuutta. Ratkaisukäytännössä on otettu kantaa myös sopimuspuolen toiminnan vakiintuneisuuteen ja sen perusteella syntyvään luottamukseen. Liiketoiminnan vakiintuneisuuden osalta tilaajan tulee olla tietoinen sii-

tä, että sopimuspuoli on tosiasiallisesti myös harjoittanut liiketoimintaa viranomaisrekistereistä ilmenevän tiedon lisäksi (KHO 16.12.2011 taltio 3576). Vakiintuneisuuden perusteella syntyvää luottamusta on arvioitava tapauskohtaisesti asiakirjoista saatavan selvityksen tai esimerkiksi aiemman asiakassuhteen perusteella (esimerkiksi KHO 2.11.2011 taltio 3155 ja KHO 11.4.2012 taltio 867). Tilaaajalla ei ole katsottu olevan vakiintuneisuuteen perustuvaa luottamusta tilanteessa, jossa sopimuspuoli on ollut poistettuna ennakkoperintärekisteristä hieman ennen sopimuksen tekemistä (KHO 7.11.2011 taltio 3250).

Valvonta- ja oikeuskäytännössä on myös tulkintalinjauksia, joissa tilaajan selvitysvelvollisuus on ulotettu lain sanamuotoa pidemmälle joko selvityksen sisällön tai selvitysvelvollisuuden ajallisen ulottuvuuden osalta.

Verovelkatietojen osalta tilaajan selvitysvelvollisuutta on tulkittu lain sanamuotoa tiukemmin. Tilaajavastuulain 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan tilaajan on pyydetävä sopimuspuolelta todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus taikka selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty. Käytännössä tilaajan on edellytetty selvittävän verovelkaisen sopimuspuolen osalta aina myös se, että velasta on tehty verottajan kanssa maksusuunnitelma. Pelkän verovelkatodistuksen esittäminen ei siten ole riittävää, vaan tällöin tilaajalle on määrätty laiminlyöntimaksu.

Selvitysvelvollisuutta on täsmennetty niiden ulkomaisten yritysten osalta, jotka ovat rekisteröityneet ennen sopimuksen tekemistä myös Suomessa. Tilaajavastuulain 5 §:n 2 momentin mukaan ulkomaisen yrityksen on toimitettava suomalaisia selvityksiä vastaavat tiedot yrityksen sijoittautumismaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksytyllä tavalla. Valvontakäytännössä on edellytetty, että jos yritys on merkitty sijoittautumismaansa lisäksi johonkin tilaajavastuulaissa tarkoitettuun Verohallinnon ylläpitämään rekisteriin, tilaajalle on toimitettava selvitykset yrityksen sijoittautumismaasta ja selvitys Suomesta siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintärekisteriin, arvonnäköverovel-

vollisten rekisteriin ja työnantajarekisteriin, sekä selvitys yrityksen mahdollisista verovelloista ja niitä koskevasta maksusuunnitelmasta Suomessa.

Myös eläkevakuuttamista koskevien tietojen osalta tilaajan selvitysvelvollisuutta on täsmennetty ja ulotettu selvitysvelvollisuus koskemaan lain sanamuodosta poiketen myös sopimusaikaa.

Kotimaisten yritysten osalta selvitykset eläkevakuuttamisesta ja maksujen suorittamisesta tulee valvontakäytännön mukaan hankkia ennen sopimuksen tekemistä koko henkilöstön osalta. Jos sopimusta tehtäessä alihankkijalla ei ole ollut työntekijöitä, mutta sopimuksen aikana yritys heitä palkkaa, on tilaajan hankittava sopimuksen aikana työntekijöiden eläkevakuuttamista koskeva todistus.

Ulkomaisten työntekijöiden osalta eläkevakuuttamista koskevat tiedot osoitetaan työntekijäkohtaisilla E101/A1-todistuksilla. Käytännössä tilaajan ei ole katsottu laiminlyöneen selvitysvelvollisuutta, jos ulkomaisen työntekijöiden eläkevakuuttamista koskevia tietoja ei ole selvitetty ennen sopimuksen tekemistä. Todistukset on ollut mahdollista esittää sopimuksenteon jälkeen, mutta ennen kuin kyseinen työntekijä aloittaa työnteon.

Valvontakäytäntö on vahvistettu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa (KHO 5.12.2013 taltio 3829). Asiassa oli kysymys ulkomaisen yrityksen kanssa tehdyistä sopimuksista. Tilaaja oli saanut joistain sopimuspuolen lähetetyistä työntekijöistä eläkevakuuttamista koskevat E101/A1-todistukset ennen työn aloittamista. Ne alihankkijan työntekijät, joista ei oltu esitetty todistuksia, olivat aloittaneet työn tilaajan tietämättä ja ilman lupaa. Korkein hallinto-oikeus totesi ratkaisussaan muun muassa, että tilaajan on otettava alihankintasopimuksissa huomioon, että alihankkija huolehtii koko sopimuskauden ajan siitä, että sen työntekijöistä on olemassa tilaajavastuulain 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu todistus eläkevakuutus-ten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty. Käsiteltävässä asiassa tilaajan olisi näin ollen tullut vaatia kaikilta

työntekijöiltä E101/A1-todistukset. Kun tilaaja ei ollut ottanut sopimuksessa huomioon alihankkijan työntekijöiden vaihtumisen mahdollisuutta, vaikka työvoimavaltaisella alalla tilaaja on ollut tietoinen tällaisesta mahdollisuudesta, tilaaja ei ollut täyttänyt tilaajavastuulain mukaista etukäteistä selvityselvöllisyytensä.

Laki lähetetyistä työntekijöistä

Lähetetyllä työntekijällä tarkoitetaan työntekijää, joka työskentelee tavallisesti muussa valtiossa kuin Suomessa, ja jonka toiseen valtioon sijoittautunut työnantaja lähettää työhön Suomeen rajoitetuksi ajaksi.

Lähetettyjen työntekijöiden vähimmäistyöehdoista säädetään laissa lähetetyistä työntekijöistä (1146/1999). Lailla pantiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi palvelujen tarjoamisen yhteydessä tapahtuvasta työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon (96/71/EY). Lain soveltamisen kannalta ei merkitystä ole sillä, onko lähettävä yritys sijoittautunut EU:n alueelle vai EU:n ulkopuolelle.

Suomeen lähetetyn työntekijän työ sopimukseen on sovellettava tiettyjä Suomen lain säännöksiä (muun muassa työaika ja vuosilomat, vähimmäispalkat) siltä osin kuin ne ovat työntekijän kannalta edullisempia kuin työntekijään muutoin sovellettavaksi tulevat säännökset.

Lähetetyistä työntekijöistä annetussa laissa säädetään vähimmäispalkasta. Lähetetyn työntekijän vähimmäispalkkana pidetään työ sopimuslaissa tarkoitetun yleissitovan työehtosopimuksen perusteella määräytyvää vastiketta. Työnantajan on noudatettava vähintään valtakunnallisen, asianomaisella alalla edustavana pidettävän työehtosopimuksen (*yleissitova työehtosopimus*) määräyksiä työsuhteen ehdoista ja työoloista, jotka koskevat työntekijän tekemää tai siihen lähinnä rinnastettavaa työtä. Lisäksi lähetettyjen työntekijöiden työsuhteissa tulevat noudatettavaksi yleissitovien työehtosopimusten työaika, vuosilomaa ja työturvallisuutta koskevat määräykset. Lähetettyihin vuokratyöntekijöihin puolestaan sovelletaan samoja säännöksiä

ja työehtosopimuksen määräyksiä kuin kotimaisiin vuokratyöntekijöihin.

Jos lähettävällä yrityksellä ei ole liikepaikkaa Suomessa, sillä on lain 4 a §:n mukaan oltava Suomessa edustaja. Työnantajalla tai mainitulla lähettävän yrityksen edustajalla on lain 8 a §:n mukaan velvollisuus antaa lähetetyn työntekijän valtuutuksella tiedot henkilöstön edustajalle työntekijän työ sopimukseen sovellettavista työehdoista.

Lähetetyistä työntekijöistä annetun lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset. Lain velvoitteiden rikkomisesta voidaan tuomita sakkorangaistus.

2.2 Ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Euroopan unioni

Työnantajasanktiodirektiivi

Maassa laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten työnantajiin kohdistettavia seuraamuksia ja toimenpiteitä koskevista vähimmäisvaatimuksista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/52/EY, jäljempänä *työnantajasanktiodirektiivi*, tavoitteena on kieltää Euroopan unionin alueella laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten työhönotto laittoman maahanmuuton torjumiseksi. Direktiivin tarkoituksena on vähentää laittoman maahanmuuton ja pimeän työn houkuttelevuutta ja samalla suojella laitonta maahanmuuttajaa hyväksikäytöltä. Tilaa jautus sääntelyn näkökulmasta olennaisia ovat direktiivin säännökset, jotka koskevat alihankintatilanteissa toimeksiantajan ja pääasiallisen toimeksiantajan sekä mahdollisten muiden alihankkijoiden velvollisuuksia maksaa seuraamusmaksu ja muita työntekijöiden saatavia silloin, kun työnantajana toiminut alihankkija on palkannut laittomasti maassa oleskelevan kolmannen maan kansalaisen. Mainitut säännökset on Suomessa pantu täytäntöön työ sopimuslain 11 a luvussa. Seuraamusmaksun määrää Maahanmuuttovirasto. Toistaiseksi yhtään seuraamusmaksua ei ole määrätty.

Ehdotus lähetettyjen työntekijöiden täytäntöönpanodirektiiviksi

Komissio antoi maaliskuussa 2012 ehdotuksen lähetettyjen työntekijöiden täytäntöönpanodirektiiviksi. Direktiiviehdotuksen tarkoituksena on parantaa direktiivin 96/71/EY täytäntöönpanoa, soveltamista ja käytännön toteuttamista siten, että toiseen jäsenvaltioon lähetettävien työntekijöiden oikeuksien asianmukaisen tasoista vähimmäis-suojaa kunnioitetaan, palveluntarjoajien mahdollisuuksia hyödyntää palvelujen tarjoamisen vapautta helpotetaan ja reilua kilpailua palveluntarjoajien keskuudessa edistetään.

Työllisyys-, sosiaali-, terveys- ja kuluttaja-asiaiden neuvostossa saavutettiin direktiivistä yleisnäkemyks joulukuussa 2013. Kansallisen tilaajavastuusäätelyn näkökulmasta merkityksellinen on ehdotus tilaajan yhteisvastuusta alihankkijansa velvoitteista rakennusosalalla. Neuvoston yleisnäkemyksen mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä tilaajan yhteisvastuusta, joka koskee alihankkijan lähetettyjen työntekijöiden maksamattomia vähimmäispalkkasaatavia ja virheellisesti pidätettyjen ennakonpidätysten ja sosiaaliturvamaksujen palauttamista. Yhteisvastuuta sovellettaisiin kaikissa direktiivin tarkoittamissa lähettämistilanteissa (alihankinta, yritysten sisäiset siirrot ja työvoiman vuokraus), mutta vastuu rajoittuisi tilaajan välittömään sopimuspuoleen. Vaihtoehtoisesti voidaan ottaa käyttöön muita EU:n oikeuden ja kansallisen lain tai käytännön mukaisia toimia, jotka mahdollistavat tilaajan välittömässä sopimussuhteessa tehokkaat ja suhteelliset sanktiot. Kansallisen oikeuden mukaisesti huolellisesti toiminut tilaaja voidaan vapauttaa vastuusta.

Direktiivi hyväksyttiin 15.5.2014 ja jäsenvaltioiden on saatettava sitä koskevat muutokset voimaan viimeistään 18.6.2016.

Hankintadirektiivien kokonaisuudistus

EU:ssa on alkuvuodesta 2014 valmistunut hankintasäätelyn kokonaisuudistus, johon kuuluu kolme direktiiviä: julkisia hankintoja koskeva direktiivi, vesi- ja energiahuollon sekä liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankintoja koskeva direk-

tiivi ja käyttöoikeussopimusten tekemistä koskeva direktiivi. Direktiiveillä uudistetaan oikeussuojakeinoja lukuun ottamatta kokonaan nykyinen hankintoja koskeva EU:n sääntely.

Tilaajavastuusäätelyn näkökulmasta keskeisiä ovat säännöt, jotka koskevat tarjoajien lakisääteisten velvoitteiden täyttämistä. Tarjoajia koskevat poissulkemisperusteet olisivat nykyiseen tapaan EU:n tasolla tyhjentävästi listattu, mutta niitä on uudistuksessa laajennettu. Jatkossa julkista hankintaa ei saisi tehdä muun ohella sellaisten tarjoajien kanssa, jotka ovat laiminlyöneet verojen tai sosiaaliturvamaksujen maksamisen siten, että laiminlyönti voidaan osoittaa lainvoimaisella päätöksellä. Poissulkemisperusteisiin lisätään uusia tilanteita. Uusia pakollisia poissulkemisperusteita ovat muun muassa terrorismirikokset ja terrorismin rahoittaminen sekä ihmiskauppaan liittyvät rikokset. Uusia harkinnanvaraisia poissulkemisperusteita ovat tilanteet, joissa hankintayksikkö voi osoittaa tarjoajan laiminlyöneen ympäristö-, sosiaali- ja työoikeutta koskevia sääntöjä. Säännöillä tarkoitetaan EU:n ja jäsenvaltioiden säädöksiä, työehtosopimuksia ja tiettyjä hankintadirektiivin liitteessä XI listattuja kansainvälisiä sopimuksia.

Lisäksi tarjoajien hallinnollista työtä kevennetään. Jatkossa tarjouskilpailun aikana voidaan toimittaa lausunto siitä, että poissulkemisperustetta ei ole. Lausunto annetaan Euroopan komission laatimalla vakiolomakkeella (*Single European Procurement Document*). Vain tarjouskilpailun voittajalta pyydetään varsinaiset selvitykset. Tämän lisäksi hankintayksikön tulee oma-aloitteisesti hankkia selvitykset voittaneen tarjoajan poissulkemisperusteista, jos hankintayksiköllä on veloituksetta pääsy selvityksiä koskeviin kansallisiin tietopankkeihin. Suomessa tällainen julkinen tietopankki on esimerkiksi yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (YTJ).

Hankintadirektiiveissä on alihankintoja koskevaa uutta sääntelyä. Jatkossa hankintayksiköllä on velvollisuus rakennusurakoissa ja hankintayksikön tiloissa ja valvonnassa tapahtuvan palveluhankinnan yhteydessä vaatia pääsopimuspuolta viimeistään ennen sopimussuoritusten aloittamista ilmoittamaan sen käyttämien alihankkijoiden nimet, yh-

teystiedot ja edustajat, jos nämä tällöin ovat jo tiedossa. Lisäksi hankintayksikön on näissä hankinnoissa vaadittava pääsopimuspuolta ilmoittamaan muutoksista alihankintaketjussa sopimuskauden aikana.

Jäsenvaltiot voivat edellä esitettyjen säännösten ohella ottaa käyttöön muitakin toimia. Jäsenvaltiot voivat esimerkiksi säätää, että hankintayksikkö suorittaa vastikkeen hankintasopimuksesta pääsopimuspuolen ohi suoraan tämän alihankkijalle tai säätää, että hankintayksikön on edellytettävä pääsopimuspuolta vaihtamaan poissulkemisperusteeseen syyllystyneen alihankkijansa.

Direktiiveissä annetaan kaksi vuotta aikaa saattaa niiden säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöä. Työ- ja elinkeinoministeriö on marraskuussa 2013 asettanut direktiivien täytäntöönpanoa varten ohjausryhmän ja valmistelusta vastaavan työryhmän. Hankintalainsäädännön kokonaisuudistus tulee valmistella hallituksen esityksen muotoon siten, että se voidaan saattaa voimaan direktiiveissä asetettujen määräaikojen puitteissa vuoden 2016 keväällä.

Tilaajavastuusäätely Euroopan maissa

Työ- ja elinkeinoministeriö teetti TIVA-työryhmän työn tueksi selvityksen eurooppalaisista tilaajavastuujärjestelmistä (Selvitys eurooppalaisista tilaajavastuujärjestelmistä, TEM raportteja 27/2012). Selvitys kattaa yhteensä 11 maan voimassaolevan lainsäädännön, ja siinä arvioidaan myös kohdemaiden tilaajavastuusäätelyn toimivuutta ja vaikutavuutta erityisesti harmaan talouden torjunnan ja yritysten välisen terveen kilpailun edistämisen kannalta. Selvitys on saatavilla työ- ja elinkeinoministeriön internetsivuilta (www.tem.fi > ajankohtaista > julkaisut > TEM raportteja).

Lisäksi Harmaan talouden selvitysyksikkö on laatinut selvityksen Iso-Britanniassa voimassa olevasta rakennusala koskevasta veronpidätysjärjestelmästä (Ison-Britannian CIS-järjestelmä – veronpidätyspakko rakennusosalalla, selvitys 15/2013).

Ruotsi

Ruotsissa ei ole tilaajavastuuta koskevaa kansallista sääntelyä. Ruotsin valtiopäivät on pyytänyt hallitusta valmistelemaan säännökset yhteisvastuusta koskien nimenomaan lähetettyjä työntekijöitä ja heidän oikeuksiensa turvaamista. Rakennusalan järjestöt keskustelevat parhaillaan tilaajan yhteisvastuuta koskevan määräyksen ottamisesta rakennusalan työehtosopimukseen. Työehtosopimuksen määräyksen rikkomisesta voi aiheutua alihankintaa käyttävälle työnantajalle vahingonkorvausvelvollisuus, jos rikkomuksen ei katsota olevan vähäinen tai kyseessä on ainoastaan muodollinen virhe (Arbetsdomstolen DOM nro 83/13, Mål nr A32/12).

Norja

Norjassa tilaajalla on yhteisvastuu alihankkijansa työntekijöiden palkkasaatavista toimialoilla, joilla on voimassa yleissitova työehtosopimus. Näitä toimialoja ovat rakennusala, merenkulkuun liittyvä rakentaminen, maanviljely, puutarhanhoito ja siivousala. Tilaaja tai alihankkija, joka teettää työtä ulkopuolisella tai vuokraa työntekijöitä, on vastuussa samalla tavalla kuin omavelkainen taakaaja työehtosopimusten mukaisista palkoista, ylityökorvauksesta ja lomapalkasta. Yhteisvastuu koskee alihankintaketjun työntekijöitä ketjun alimmalle portaalille saakka. Työehtosopimuksissa on tarkempia alakohtaisia säännöksiä siitä, minkälaisiin työtehtäviin tilaajavastuuta sovelletaan.

Lisäksi verolainsäädännössä on sääntelyä tilaajan ja alihankkijan yhteisvastuusta tilanteessa, jossa käytetään vuokratyöntekijöitä. Tilaaja ja alihankkija ovat tällöin verolainsäädännön mukaan yhteisvastuussa ennakonpidätyksistä. Sääntelyn tavoitteena on varmistaa, että ulkomaiset urakoitsijat ja palveluntarjoajat maksavat veroa Norjassa suorittamastaan työstä.

Viro

Virossa ei ole tilaajavastuuta koskevaa kansallista sääntelyä.

Puola

Puolassa ei ole tilaajavastuuta koskevaa kansallista sääntelyä.

Saksa

Saksassa tilaajavastuusääntelyllä on haluttu puuttua erityisesti rakennusalan harmaaseen talouteen, kuten alihankintaketjujen vilpilliseen hyödyntämiseen. Vastuusäännöksillä on pyritty myös suojelemaan saksalaisia pieniä ja keskusuria yrityksiä epäreilulta kilpailulta matalampien palkkojen maista tulevia urakoitsijoita vastaan.

Tilaajavastuu koskee pääsääntöisesti kaikkea tilaajan liiketoimintaa rakennusallalla, sähkökaupassa, kaivostöissä hiilikaivoksissa, teollisissa puhdistus- ja siivouspalveluissa, maalaus- ja sisutuspalveluissa, turvallisuuspalveluissa, kaupallisten toimijoiden pesulapalveluissa ja jätehuollossa.

Verojen maksuun liittyviä tilaajavastuusäännöksiä sovelletaan vain rakennusallalla. Vastuu koskee sopimuspuolta, joten ketjuvastuuta ei ole. Vastuu sisältää veron urakasta maksetusta korvauksesta sekä sopimuspuolen työntekijöiden palkkoihin kohdistuvan veron. Työn tilaaja on vastuussa veron pidättämisestä.

Päävastuullisen urakoitsijan tulee sopimuskentekohetkellä noudattaa erityistä huolellisuusvelvollisuutta. Urakoitsija voi pyytää alihankkijaa esittämään veroja koskevan maksuvapautuksen. Jos alihankkija on esittänyt maksuvapautuksen, on urakoitsija vastuussa veroista, jos hän on ollut tietoinen siitä, että maksuvapautus on hankittu epärehellisin keinoin tai perustuen väärille tiedoille tai urakoitsijan tietämättömyys mainituista olosuhteista on johtunut hänen omasta törkeästä huolimattomuudestaan.

Mikäli veroja koskevaa maksuvapautusta ei esitetä, rakennuspalvelujen tilaajan on pidättävä 15 prosenttia urakoitsijalle maksettavasta palkkiosta. Palvelun tilaajan tulee varmistua siitä, että verojen pidättäminen hoidetaan asianmukaisesti. Tilaajan ei kuitenkaan tarvitse selvittää, onko urakoitsijalla aiempia verovelkoja, vaan tilaaja on vastuussa ainoastaan niistä verovastuista, joiden peruste liittyy sen tekemään sopimukseen.

Tilaaja on yhteisvastuussa myös sopimuspuolen työntekijöiden sosiaaliturvamaksuista, mutta rajoitetummin edellytyksin ja tilanteissa, jossa rakennusurakan arvo on vähintään 500 000 euroa. Vastuuta sovelletaan päävastuulliseen urakoitsijaan ja tietyin edellytyksin myös muihin alihankintaketjun osapuoliin. Päävastuullinen urakoitsija voi vapautua vastuusta, jos hän osoittaa toimivaltaiselle viranomaiselle, että hänen sopimuspuolensa on luotettava, esimerkiksi toimittamalla viranomaiselle voimassaolevan todistuksen sopimuspuolen maksukäyttäytymisestä taikka sopimuspuolen antaman sitoumuksen.

Vähimmäispalkkoja ja muita työntekijälle kuuluvia saatavia koskeva vastuu on puolestaan ehdotonta ketjuvastuuta, jossa alihankintaketjun osapuolet ovat yhteisvastuussa velvoitteista. Vastuu koskee vähimmäispalkkoja, lomakorvauksia ja maksuja sosiaalirahastoihin. Vastuu kattaa kaikki alihankkijoiden työntekijät mukaan lukien lähetetyt työntekijät.

Vähimmäispalkkojen ja muiden työntekijöille kuuluvien saatavien osalta päävastuullista urakoitsijaa koskee myös erityinen huolellisuusvelvollisuus. Päävastuullisen urakoitsijan on pyydettävä alihankkijalta kirjallinen vahvistus siitä, että kyseinen alihankkija sekä kaikki muut saman ketjun alihankkijat noudattavat toimialan yleisesti sovellettavan työehtosopimuksen ehtoja. Päävastuullisen urakoitsijan on selvitettävä asiaa lähemmin, jos sopimussuhteen aikana tulee objektiivinen epäily siitä, että joko sen sopimuspuoli tai joku sen alihankkijoista rikkoo lakimääräisiä velvollisuuksiaan.

Itävalta

Itävallassa tilaajavastuulla pyritään estämään sosiaalista polkumyyntiä matalien palkkojen maista ja laitonta kilpailua yritysten välillä. Itävallan ja sen naapurimaiden Unkarin, Tšekin, Slovakian ja Slovenian välillä oli 1990-luvun alussa merkittävä palkkakauhu, minkä seurauksena Itävallan markkinat houkuttelivat runsaasti ulkomaalaisia yrityksiä, jotka usein maksoivat omille työntekijöilleen kotivaltionsa tason mukaisia palkkoja.

Itävallassa tilaajavastuu koskee työntekijöiden palkkoja ja urakoitsijan ja sopimuspuolen välistä suhdetta eli ketjuvastuuta ei ole. Tilaajalla ei ole lainsäädännössä asetettua velvoitetta tarkastaa alihankkijan toimintaa tai sen luotettavuutta. Itävallassa ei myöskään ole julkista rekisteriä, josta tietoja sopimuspuolesta voisi hankkia, joten tilaajan on itse huolehdittava siitä, että hän saa riittävät tiedot sopimuspuolestaan ennen sopimuksen tekemistä.

Mainittua työntekijän palkkausta koskevaa tilaajavastuun valvontaa ei ole Itävallassa järjestetty viranomaisvalvontana. Oikeudenkäynneissä osapuolina ovat siis työntekijät ja heidän edustajansa (esimerkiksi ammattiliitot), työnantaja ja pääasiallinen urakoitsija tai heidän edustajansa.

Alankomaat

Alankomaissa on voimassa tilaajan ketjuvastuu, jonka tavoitteena on varmistaa verovelvoitteiden, sosiaaliturvamaksujen ja työeläkevakuuttamiseen liittyvien velvoitteiden hoitaminen. Ketjuvastuusääntelyssä tilaaja voi joutua vastuuseen sopimuspuolen tai alihankintaketjussa olevan yrityksen laiminlyönneistä. Tilaajan on mahdollista vapautua ketjuvastuusta vain maksamalla tietty määrä aliurakan arvosta erilliselle sulkutilille, joka on avattu yhteistyössä veroviranomaisen kanssa. Lisäksi laittoman vuokratyövoiman käytöstä voi seurata 12 000 euron sakko jokaista työntekijää kohden.

Ketjuvastuusääntely on käytännössä johtanut siihen, että esimerkiksi rakennusalaalla yritykset eivät halua tehdä sopimuksia sellaisten osapuolten kanssa, jotka eivät käytä sulkutiliä. Toisaalta vuokratyövoimaa tarjoavien yritysten kohdalla sulkutilin käyttö ei ole osoittautunut yhtä tehokkaaksi työkaluksi kuin aliurakoinnin kohdalla.

Rakennusteollisuuden talousinstituutti (*The Economic Institute for the Construction Industry, EIB*) selvitti vuonna 2007 alankomaiden lainsäädännön rakennusyrityksille aiheuttamia kustannuksia. Selvityksen mukaan vuonna 2007 ketjuvastuu aiheutti rakennusalan yrityksille noin 22,5 miljoonan euron kustannukset. Kyseiset kustannukset koos-

tuivat pääasiassa yritysten sisäisistä hallinto- ja henkilöstön kustannuksista, jotka aiheutuivat uuden lainsäädännön velvoitteisiin tutustumisesta ja näiden soveltamisesta yrityksen toiminnassa.

Belgia

Vuoteen 2008 asti Belgian tilaajavastuusääntely perustui urakoitsijoiden rekisteröintijärjestelmälle. Urakoitsija saattoi liittyä rekisteriin, mikäli urakoitsija täytti asetetut luotettavuusvaatimukset. Jos urakoitsija ei ollut rekisterissä, tilaajan tuli pidättää ja tilittää veroviranomaisille 15 prosenttia työstä maksettavasta korvauksesta. Rekisteröitymisjärjestelmästä jouduttiin kuitenkin luopumaan sen jälkeen, kun Euroopan unionin tuomioistuin totesi järjestelmän loukkaavan vapautta tarjota rajat ylittäviä palveluita EU:n alueella (komissio vs. Belgia, C-433/04). Tuomiossa katsottiin, ettei järjestelmä ollut oikeasuhtainen palveluiden vapaaseen liikkuvuuteen nähden.

Nykyisin Belgiassa tilaajavastuusääntely on kaksijakoinen siten, että yksityisellä sektorilla urakoitsijalla on vastuu alihankkijan sosiaaliturvamaksu- ja verovelvoista ja julkisella sektorilla sovelletaan hyväksytyjen urakoitsijoiden järjestelmää. Tilaajavastuusääntely koskee rakennusalaan. Sääntelyn tavoitteena on puuttua toimintaan, jossa rakennusalaalla toimivat henkilöt (niin kutsutut *gangmasterit*) ottavat palvelukseensa suuria määriä työntekijöitä ilman, että heille maksetaan riittäviä palkkoja ja että asianmukaisista työnantaja- ja sosiaaliturvamaksuista huolehditaan. Tilaajavastuulla pyritään myös vaikuttamaan siihen, että aliurakointityötä varten ei perusteta niin kutsuttuja kuplayhtiöitä, vaan että asianmukaiset vero- ja sosiaaliturvamaksut tilitetään viranomaisille.

Yksityisellä sektorilla sovellettavat säännökset urakoitsijan vastuusta alihankkijan sosiaaliturvamaksu- ja verovelvoista varmistavat, että urakoitsija on noudattanut lakisääteisiä velvoitteitaan sekä työnantajavelvoitteitaan. Säännöstö on kolmiportainen. Yleisesti tilaaja on työn suorittajan kanssa yhteisvastuussa työn suorittajan vero- ja sosiaaliturvamaksuvelvoista. Tilaaja voi kuitenkin va-

pautua vastuusta, mikäli se pidättää tietyn osan tilatusta työstä sovitusta korvauksesta ja tilittää sen suoraan asianomaisille viranomaisille. Valtiovarain- ja sosiaaliturvaministeriöt pitävät yllä tietokantaa, josta tilaaja voi tarkistaa, onko urakoitsijalla tai alihankkijalla sosiaaliturvamaksu- tai verovelkaa.

Ketjuvastuu koskee ainoastaan sosiaaliturvamaksuvelkoja. Vastuu muuttuu ketjuvastuuksi, mikäli joku ketjun urakoitsijoista laiminlyö sosiaaliturvamaksujen maksamisen eikä velkaa saada perittyä. Tällöin laiminlyödyt maksut voidaan periä urakoitsijaketjussa seuraavana olevalta tilaajalta.

Julkisiin hankintoihin sovelletaan niin kutsuttua hyväksyttyjen urakoitsijoiden järjestelmää. Julkisissa hankinnoissa, joiden arvonlisäveroton arvo ylittää hankinnan luonteesta riippuen 50 000 euroa tai 75 000 euroa, viranomainen voi tehdä sopimuksen vain hyväksytyn urakoitsijan kanssa. Mikäli viranomainen haluaa tehdä sopimuksen sellaisen urakoitsijan kanssa, joka ei ole hyväksytty urakoitsija, urakoitsijan on pystyttävä dokumentein todistamaan, että se täyttää hyväksytylle urakoitsijalle asetetut vaatimukset.

Ranska

Tilaajavastuusääntelyn tavoitteena on varmistaa sosiaaliturvaa koskevien velvoitteiden hoitaminen ja suojella sopimusosapuolen työntekijöitä pimeältä työnteolta.

Kun tilaaja tekee sopimuksen työn tai palveluiden ostamisesta vähintään 3 000 eurolla, tilaajalla on velvollisuus tarkistaa sopimusta allekirjoitettaessa ja myöhemmin kuuden kuukauden välein, että sopimusosapuoli on rekisteröitynyt pakollisiin sosiaaliturvaa koskeviin rekistereihin ja että verot ja pakolliset sosiaaliturvamaksut on suoritettu. Jos tilaaja laiminlyö velvollisuutensa tarkistaa sopimuspuolensa tiedot, on hän yhteisvastuussa tämän maksamattomista sosiaaliturvamaksuista, veroista ja palkoista siinä määrin kuin ne vastaavat alihankintana toteutetun työn arvoa.

Vuokratyövoiman osalta tilaaja on yhteisvastuussa vuokrattujen työntekijöiden palkoista ja sosiaaliturvamaksujen suorittamisesta. Tilaaja voi pyytää vuokratyövoimaa

välittävältä yritykseltä sosiaaliturvamaksujen maksamista koskevan todistuksen, mutta sen hankkiminen ei vapauta tilaajaa vuokratyövoimaa koskevasta vastuusta.

Espanja

Espanjassa tilaajavastuusääntelyn yleisinä tavoitteina on yhtäältä suojella työntekijöiden oikeuksia ja toisaalta varmistaa se, että kaikki aliurakointiprosessissa mukana olevat yritykset noudattavat niille asetettuja velvoitteita. Lisäksi yhteisvastuuta koskevan sääntelyn tavoitteena on varmistaa työntekijöiden palkkoja, sosiaaliturvamaksuja sekä työterveyttä ja -turvallisuutta koskevien velvoitteiden noudattaminen.

Tilaajavastuusääntely velvoittaa tilaajaa tarkastamaan ja valvomaan riittäväällä tavalla, että sopimusosapuoli noudattaa palkanmaksuun, sosiaaliturvamaksuihin, työterveyteen ja -turvallisuuteen sekä verojen maksuun liittyviä velvollisuuksiaan. Lainsäädäntö ei siten yksityiskohtaisesti määrittele sitä, missä vaiheessa tilaajan tulee hankkia edellä mainitut tiedot. Sääntely koskee sopimusta sellaisesta työstä, joka on tilaajan tuotannon ja liiketoiminnan kannalta välittömästi keskeistä. Sääntely on yleistä, ja se koskee siten lähtökohtaisesti kaikkia toimialoja.

Espanjassa tilaajan laiminlyönneistä voi seurata sakkoja, yhteisvastuu sosiaaliturvamaksuista ja palkoista sekä toissijainen vastuu veroista. Tilaaja voi vapautua sosiaaliturvamaksuja koskevasta yhteisvastuusta pyytämällä todistusta sosiaaliturvamaksujen suorittamisesta viranomaiselta. Tilaaja vapautuu vastuusta, jos viranomainen ei ole toimittanut todistusta 30 työpäivän kuluessa tai jos aliurakoitsijana toimiva yritys on maksanut sosiaaliturvamaksut asianmukaisesti. Tilaajan toissijainen verovastuu koskee aliurakoitsijalta tilattuun työhön tai palveluun kohdistuvaa verovelkaa. Verovastuusta voi vapautua, jos aliurakoitsija toimittaa tilaajalle todistuksen verojen maksamisesta viimeisen 12 kuukauden ajalta. Palkanmaksun laiminlyöntitapauksissa työntekijöillä on mahdollisuus vaatia oikeusteitse saamisiaan sekä omalta työnantajaltaan että vastuussa olevalta tilaajalta.

Italia

Italiassa tilaajavastuusääntelyn tavoitteena on suojella työntekijöiden oikeuksia sekä vapaata kilpailua markkinoilla. Tilaajavastuusääntely koskee kaikkia toimialoja, mutta rakennusallalle on lisäksi olemassa omat velvoitteensa. Vuokratyövoiman käyttöön liittyvä tilaajavastuu on selvästi tiukemmin säänneltyä kuin aliurakointia koskeva tilaajavastuu.

Vuokratyövoiman osalta tilaajalla on rikosoikeudellinen vastuu muun muassa, jos tilaaja käyttää laittomasti toimivan yrityksen tarjoamaa vuokratyövoimaa tai tekee sellaisen tilapäistä työtä koskevan sopimuksen, joka ei vastaa laissa säädettyjä velvoitteita. Lisäksi tilaaja on yhteisvastuussa vuokratyövoimaa tarjoavan yrityksen kanssa tilapäisten vuokratyöntekijöiden palkoista ja muista korvauksista.

Urakoissa tilaajan vastuu koskee aliurakoitsijoiden työntekijöitä. Tilaaja on yhteisvastuussa aliurakoitsijan kanssa tämän työntekijöilleen maksamista palkoista, pakollisista maksuista ja vakuutuksista. Vastuu ulottuu ajallisesti kahden vuoden päähän aliurakointisopimuksen päättymisestä.

Italiassa tilaaja vastaa siitä, että se riittävällä tavalla selvittää ja hankkii tietoja sopimusosapuolesta, aliurakoitsijasta tai vuokratyöntekijöistä toimittavasta yrityksestä. Lain-säädannössä ei ole yksityiskohtaisesti eritelty, millä tavalla ja millä asiakirjoilla tämä tulisi suorittaa. Tilaajavastuuta koskevan sääntelyä on muutettu usein, ja se on aiheuttanut ongelmia sääntelyn toimeenpanemisessa ja riittävässä valvonnassa.

Iso-Britannia

Iso-Britannian verohallinnolla on käytössä erityinen rakennusallaa koskeva verotusjärjestelmä (*Construction Industry Scheme, CIS*). Järjestelmää sovelletaan ensisijaisesti rakennusteollisuudessa toimiviin pää- ja aliurakoitsijoihin, mutta myös satunnaisesti rakennuspalveluja käyttävät yritykset voivat tietyin edellytyksin kuulua järjestelmän soveltamisalaan.

Järjestelmässä aliurakoitsijoiden on rekisteröidyttävä verohallinnolle ennen aliurakoin-

nin aloittamista. Pääurakoitsijan on pidätettävä aliurakoitsijalle maksettavista urakasuorituksista 20 prosenttia ja tilitettävä ne verohallinnolle. Pidätykset huomioidaan aliurakoitsijan kokonaisverotuksessa vuosittain. Jos aliurakoitsija ei rekisteröidy, pääurakoitsijan on pidätettävä aliurakoitsijalle maksettavista urakasuorituksista korotettu 30 prosentin osuus.

Aliurakoitsija voi tietyin edellytyksin saada aseman, jossa pääurakoitsija ei tee edellä mainittuja pidätyksiä. Tällöinkin aliurakoitsijan on rekisteröidyttävä verohallintoon ja lisäksi aliurakoitsijan on täytettävä erityiset täydentävät vaatimukset. Tällöin aliurakoitsijoille tehdään myös vuosittainen automatisoitu verotarkastus (*Tax Treatment Qualification Test, Ongoing TTQT*) siitä, onko yritys täyttänyt sille kuuluvat verovelvoitteet esimerkiksi työnantajana tai urakoitsijana.

2.3 Nykytilan arviointi

Tilaajan selvitysvelvollisuus ja tietojen saatavuus

Työ- ja elinkeinoministeriö teetti TIVA-työryhmää varten verkkokyselyn tilaajavastuulain toimivuudesta ja vaikuttavuudesta, erityisesti lain yritysvaikutuksista (Tilaajavastuulain uudistamistarpeet -kyselytutkimus sopimuspuolen luotettavuuden arvioinnista, TEM raportteja 26/2012). Verkkokysely suunnattiin yrityksille ja tilaajavastuulain asiantuntija- ja viranomaistahoille. Kyselyyn osallistui yhteensä 223 vastaajaa. Kyselyyn vastanneista noin puolet toimi rakennusallalla, minkä voidaan arvioida näkyvän vastauksissa, varsinkin kun rakennusallalle tuli voimaan uutta sääntelyä syyskuussa 2012.

Selvityksessä vastaajat olivat yksimielisiä siitä, että tiedot verojen maksamisesta, verovelkatodistuksesta tai maksusopimuksesta ja tapaturmavakuutuksen ottamisesta ovat keskeisimpiä sopimuspuolen luotettavuutta arvioitaessa. Olennaisena pidettiin myös tietoa yrityksen merkitsemisestä arvonlisäverovelvollisten rekisteriin, ennakoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin, kaupparekisteriä ja tietoa eläkevakuutusten ottamisesta. Vastaajien mielestä selkein merkki sopi-

muspuolen epäluotettavuudesta oli verojen laiminlyönti. Epäluotettavuutta osoittivat myös yrityksen maksu- ja luottotietohäiriöt, liian alhainen palvelun hinta, yrityksen toistuvat yhteystietojen muutokset ja vaadittujen asiakirjojen toimitusongelmat. Tulos oli yhteneväinen kaikissa vertailtavissa osallistujaryhmissä.

Selvityksen tulokset vastaavat tilaajavastuuvälvön näkemyksiä sopimuspuolen luotettavuuden arvioinnissa merkityksellisistä tiedoista.

Tilaajavastuulain selvitysvetollisuus, joka tehdään ennen sopimuksen tekemistä, on siinä toimiva järjestelmä, eikä lain pääperiaatetta sopimuspuolen luotettavuuden selvittämisestä ole syytä muuttaa. Kun tilaaja seuraamuksen uhalla etukäteen tarkistaa sopimuspuolensa lakisääteisten vetoitteiden suorittamisen, tilaajalla on mahdollisuus arvioida alihankkijan luotettavuutta sopimuspuolena sekä hänen lakisääteisiin vetoitteisiin liittyvää maksuhalukkuutta.

Nykyisin tilaajavastuulain lähtökohta selvitysvetollisuuden täyttämiseksi on, että tilaaja pyytää tiedot sopimuspuoleltaan, jonka on ne tilaajalle toimitettava. Tilaaja voi hyväksyä myös muualta saadun selvityksen, jos sen antaa luotettavana pidettävä tietojen ylläpitäjä. Esimerkiksi rakennusallalla käytetään yleisesti Suomen Tilaajavastuu Oy:n tarjoamaa tilaajavastuu.fi -palvelua. Sähköisiä palveluita ei kuitenkaan ole muilla aloilla laajasti käytössä.

Tilaajan selvitysvetollisuuteen kuuluvien viranomaistietojen saatavuutta tulisi edistää parantamalla tietojen luovuttamista helpokäyttöisenä viranomaispalveluna riippumatta siitä, että selvitysvetollisuuden täyttämiseksi on kehitetty myös yksityisiä palveluja. Viranomaistietojen paremmalla saatavuudella voidaan olettaa olevan yleisempikin epätevettä kilpailua vähentävä vaikutus, koska tietojen parempi käytettävvyys lisäisi osaltaan yritystoiminnan läpinäkyvyyttä.

Työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä arvioi mahdollisuuksia helpottaa yritysten harmaan talouden torjuntaan liittyvien julkisten vetoitteiden hoitamista (Yritysten harmaan talouden torjuntaan liittyvien julkisten vetoitteiden hoitamisen helpottaminen -työryhmän mietintö, TEM raportteja

18/2013). Sen mietinnössä esitettiin, että tilaajavastuulain edellyttämät tiedot tulisi olla saatavilla yhdestä viranomaisen ylläpitämästä palvelusta. Yksi viranomaiskanava helpottaisi tilaajan selvitysvetollisuuteen liittyvää hallinnollista taakkaa. Viranomaiskanava olisi parhaiten toteutettavissa yritys- ja yhteisötietojärjestelmän (YTJ) kautta joko laajentamalla sen tietosisältöä tai mahdollistamalla YTJ:n kautta siirtyminen muihin viranomaispalveluihin. Tieto yrityksen merkitsemisestä ennakoperintärekisteriin, työnantajarekisteriin ja arvonnisäverovelvollisten rekisteriin on jo nykyisin saatavissa YTJ:stä, samoin sähköinen kaupparekisteriote on saatavissa YTJ:n kautta niin sanotusta VIRRE-palvelusta.

Hallitus antoi marraskuussa 2013 esityksen julkisesta verovelkarekisteristä (HE 204/2013 vp). Esityksessä ehdotetaan, että verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annettua lakia muutettaisiin siten, että jokaisella olisi oikeus saada Verohallinnon ylläpitämästä verovelkarekisteristä siihen talletettu tieto yritys- ja yhteisötietojärjestelmään rekisteröidyn muun yrityksen kuin luonnollisen henkilön tai kuolinpesän verovelasta. Rekisteristä ilmenisi tieto siitä, onko yrityksellä vähintään 10 000 euroa sellaisia eräänntyneitä ja suorittamatta olevia Verohallinnon kantamia veroja, joista ei ole Verohallinnon tekemää maksujärjestelyä. Verovelkarekisteriin merkittäisiin lisäksi tieto siitä, onko yritys laiminlyönyt arvonnisäveroa tai ennakonpidätyksiä ja työnantajan sosiaaliturvamaksu- ja koskevan ilmoituksen antamisen. Julkisen verovelkarekisterin tultua käyttöön myös verotustiedot olisivat saatavissa YTJ:n kautta. Näiden muutosten yhteydessä ehdotetaan muutettavan myös tilaajavastuulakia. Esityksen mukaan veron maksamista koskevan todistuksen ja maksusuunnitelmaa koskevan selvityksen sijasta tilaaja voisi selvittää sopimuspuolen verovelkaa koskevat tiedot Verohallinnolta verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 20 d tai 20 e §:n mukaisesti.

Tilaajavastuulain säännöksissä tulisi ottaa huomioon, että tilaaja voi mahdollisimman laajasti hyödyntää oma-aloitteisesti viranomaisrekistereistä saatavilla olevaa tietoa. Tämä parantaisi tietojen ajantasaisuutta ja

oikeellisuutta ja vähentäisi tilaajalle selvityselvöllisyydestä aiheutuvaa hallinnollista taakkaa.

Tilaajan vastuu sopimusaikana

Suomessa on esitetty tilaajan vastuun ulottamista sopimusalalle tilaajavastuulain tehokkuuden parantamiseksi (muun muassa Suomen kansainvälistyvä harmaa talous, eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010). Tilaajan tulisi valvoa työehtosopimusten tosiasiallista noudattamista ja tilaajavastuun tulisi ulottua koko urakkaketjuun. TIVA-työryhmälle teetetyssä yrityskyselyssä (Tilaajavastuulain uudistamistarpeet -kyselytutkimus sopimuspuolen luotettavuuden arvioinnista, TEM raportteja 26/2012) nousi myös tilaajavastuulain kehittämiskeinona esiin ketjuvastuu ja tilaajan vastuun lisääminen alihankkijan laiminlyönneistä, vaikka usea vastaaja myös epäili niiden toimivuutta.

Ulkomailla on toteutettu sääntelyratkaisuja, joissa tilaaja vastaa sopimuspuolensa rinnalla tämän velvoitteiden laiminlyönnistä sopimusaikana. Alankomaiden lainsäädännön mukainen ketjuvastuujärjestelmä on yksi pisimmälle vietyjä tilaajan vastuujärjestelmistä. Myös Belgiassa, Saksassa ja Norjassa tilaaja vastaa sopimuspuolensa velvoitteiden lisäksi ketjun seuraavien osapuolten velvoitteista, mutta vastuut ovat Alankomaiden sääntelyä rajatumpia.

Lähetettyjen työntekijöiden täytäntöönpanodirektiivissä säädetään tilaajan yhteisvastuusta, joka koskee alihankkijan lähetettyjen työntekijöiden maksamattomia vähimmäispalkkasaatavia ja virheellisesti pidätettyjen ennakonpidätysten ja sosiaaliturvamaksujen palauttamista. Yhteisvastuuta sovellettaisiin kaikissa direktiivin tarkoittamissa lähetämistilanteissa (alihankinta, yritysten sisäiset siirrot ja työvoiman vuokraus). Vastuu rajoittuisi tilaajan välittömään sopimuspuoleen. Yhteisvastuun sijaan EU:n jäsenvaltioissa voidaan vaihtoehtoisesti ottaa käyttöön muita EU:n oikeuden ja kansallisen lain tai käytännön mukaisia toimia, jotka mahdollistavat tilaajan välittömässä sopimussuhteessa tehokkaat ja suhteelliset sanktiot.

Tilaajavastuulain yhtenä keskeisenä kehittämisvaihtoehtona on esitetty tehokkaampaa puuttumista alipalkkaukseen. Tältä osin TIVA-työryhmän väliraportissa esitettiin alustavia sääntelymalleja, joilla työsuhteen vähimmäisehtojen toteutumista alipalkkauksen osalta turvattaisiin tilaajan yhteisvastuulla. Vaihtoehdot koskivat tilannetta, jossa tilaaja on tietoinen alipalkkauksesta ja tilannetta, jossa sopimuspuoli on vasta rekisteröity yritys. Sääntelymalleista ei voinut työryhmässä yksimielisyyttä ja väliraportista saatu lausuntopalaute sääntelymalleista jakaantui selvästi. Työnantajajärjestöt ja tilaajavastuulakia valvova viranomainen, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, suhtautuivat sääntelyyn kielteisesti. Työntekijäjärjestöt kannattivat tilaajan yhteisvastuuta ja etenkin Hollannin ketjuvastuun jatkoselvittämistä, mutta siten, että tilaajan vastuu sopimuskumppaneista toteutettaisiin tilaajavastuulain sijaan muussa lainsäädännössä.

Väliraportin ehdotuksista teetetyssä selvityksessä yritykset pitivät ehdotusten toteuttamista käytännössä erittäin vaikeana, koska yrityksiltä puuttuvat mahdollisuudet, menetelmät ja osaaminen selvittää alihankintaketjussa maksetut palkat ja noudatettavat ehdot. Selvityksessä haastatellut asiantuntijat puolestaan pitivät väliraportin ehdotuksia vaikeasti valvottavina (Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksista, TEM raportteja 1/2014).

Hallituksen rakennepoliittisessa ohjelmassa on neuvottelu- ja sopimusjärjestelmää koskeva kirjaus (ohjelman kohta 1.25). Sen mukaisesti työmarkkinajärjestöt ovat aloittamassa neuvotteluja neuvottelu- ja sopimusjärjestelmän kehittämisestä. Sopimusjärjestelmän kehittämisen piiriin kuuluvat myös työehtosopimusten mukaisten vähimmäispalkkojen alittaviin palkkoihin liittyvät seuraamukset. Neuvotteluista odotetaan tuloksia vuoden 2014 loppuun mennessä, jonka jälkeen aikaisintaan voidaan aloittaa neuvottelut sopimusjärjestelmän kehittämisestä kolmikantaisesti.

Mainituista syistä tilaajavastuulain velvoitteita voidaan kehittää nykyisen tilaajan selvityselvöllisyyden ja sitä koskevan seuraamusjärjestelmän pohjalta.

Seuraamusjärjestelmän kehittäminen

Hallituksen ohjelman, harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimintaohjelman sekä hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaan tilaajavastuulain seuraamusjärjestelmää kehitetään laiminlyöntimaksuja korottamalla.

Laiminlyöntimaksun tulisi olla vaikutuksiltaan tehokas ja oikeassa suhteessa laiminlyönnin moitittavuuteen ottaen huomioon sopimussuhteeseen liittyvät taloudelliset intressit.

Rakentamistoiminnassa on käytössä tilaajalle määrättävä korotettu laiminlyöntimaksu tilanteissa, jossa tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon tai sopimuksen tilanteissa, jossa tilaajan olisi vallitsevissa olosuhteissa tullut tietää, että sopimuspuoli ei aio suorittaa lakisääteisiä velvoitteitaan. Korotettu laiminlyöntimaksu koskee siten tilanteita, joissa tilaajan toimintaa voidaan pitää erityisen moitittavana. Kun sopimus tehdään liiketoimintakiellossa olevan kanssa tai tietoisena siitä, ettei sopimuspuoli tule noudattamaan lainsäädäntöä, on olemassa riski siitä, että tilaaja pyrkii tahallaan kiertämään lainsäädäntöä ja esimerkiksi teettämään osan urakasta pimeänä työnä. Lain ennalta ehkäisevän vaikutuksen parantamiseksi seuraamusjärjestelmää tulisi kiristää siten, että tällä hetkellä rakentamistoiminnassa korotetun laiminlyöntimaksun piirissä olevat teot katsottaisiin vastaavalla tavalla moitittaviksi kaikissa tilaajavastuulain soveltamisalassa olevissa sopimuksissa.

Valmistelussa on arvioitu myös, tulisiko laiminlyöntimaksun suuruuden perustua nykyiseen tapaan euromääräisiin vähimmäis- ja enimmäismääriin vai tulisiko maksun suuruus määräytyä muulla perusteella. Vaihtoehto voisi olla maksun määräytyminen sopimuksen arvon perusteella.

Jos laiminlyöntimaksun suuruus sidottaisiin sopimuksen arvoon, seuraamuksella voisi olla nykyistä suurempi ennalta ehkäisevä vaikutus tilanteissa, joissa sopimuksen arvo on merkittävä, mutta toisaalta pienemmissä

sopimuksissa laiminlyöntimaksun suuruus todennäköisesti pienenesi. Sopimuksen arvoon sidottava laiminlyöntimaksu myös kaivataisi valvontaviranomaisen harkintavaltaa ja saattaisi heijastaa huonosti tilaajan selvitysvelvollisuuden laiminlyönnin moitittavuutta esimerkiksi tilanteissa, jossa tilaaja on hankkinut selvitykset, mutta joissa selvityksissä on puutteellisuuksia. Voimassa olevan lain 9 §:n 3 momentin mukaan maksun suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon selvitysvelvollisuuden rikkomisen aste, laatu ja laajuus sekä tilaajan ja tämän sopimuspuolen välisen sopimuksen arvo. Laiminlyöntimaksu perustuu siten pitkälti olosuhdeharkintaan, jolloin tilaajan teon moitittavuus voidaan laiminlyöntimaksun määrittämisessä ottaa joustavasti huomioon.

Mainituilla syillä laiminlyöntimaksun määrittämisen perusteen muuttamisella ei arvioida saavutettavan selvää hyötyä, joten laiminlyöntimaksu tulisi jatkossakin määritellä euromääräisinä vähimmäis- ja enimmäismäärinä.

Valvontakäytännössä pienin määrätty laiminlyöntimaksu on ollut suuruudeltaan 800 euroa ja suurin 16 000 euroa, joten maksujen määrittämisessä on hyödynnetty tilaajavastuulain säädettyä maksuasteikkoa kattavasti. Seuraamusjärjestelmän tiukentamiseksi laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun euromääräisiä rajojen nostamista voidaan pitää perusteltuna.

Valmistelun aikana on käsitelty myös kysymystä siitä, tulisiko vakaviin tilaajavastuulain laiminlyönteihin syyllistynyt yritys sulkea pois julkisista hankinnoista. Poissuljenta tukisi TIVA-työryhmän toimeksiannossa mainittua tavoitetta määrätä vakavista laiminlyönneistä nykyistä ankarampia seuraamuksia. Poissuljenta on pidetty tehokkaana seuraamuksena muun muassa työryhmälle tehdyssä yrityksille ja muille sidosryhmille suunnatussa kyselyssä.

Yrityksen poissuljenta julkisista hankinnoista vakavien laiminlyöntien johdosta edellyttäisi muutoksia julkisia hankintoja koskevaan sääntelyyn. Sääntelyä ollaan parhaillaan uudistamassa EU:n hankintadirektiivien kokonaisuudistuksen pohjalta. Työ- ja elinkeinoministeriö on marraskuussa 2013 asettanut direktiivien täytäntöönpanoa varten ohjaus-

ryhmän ja valmistelusta vastaava työryhmän, joiden tulee valmistella tarvittavat säännökset hallituksen esityksen muotoon siten, että muutokset voidaan saattaa voimaan direktiiveissä asetettujen määräaikojen puitteissa vuoden 2016 keväällä. Koska julkisten hankintojen kokonaisuudistus on käynnistynyt, tilaajan vakavien laiminlyöntien huomioon ottaminen julkisissa hankintamenettelyissä on tarkoituksenmukaista valmistella osana tuon lainsäädännön kokonaisuudistusta.

Valvonta- ja oikeuskäytännön huomioon ottaminen tilaajavastuulaissa

Tilaajavastuulain valvonta- ja oikeuskäytännössä on tehty tulkintalinjauksia, jotka edellyttävät tilaajalta lain sisällön tuntemisen lisäksi hyvää soveltamiskäytännön tuntemusta. Työryhmälle teetetyn selvityksen mukaan rakentamistoiminnassa, kuljetusalalla ja näihin läheisesti liittyvillä toimialoilla sekä julkishallinnossa tunnetaan tilaajavastuulain velvoitteet. Lain velvoitteet tunnetaan paremmin suurissa yrityksissä, joissa tilaajavastuukysymykset ovat osa normaalia liiketoimintaa. Sen sijaan muilla toimialoilla ja pienemmissä yrityksissä tilaajavastuulain velvoitteet ovat edelleen huonosti tunnettuja tai jopa täysin vieraita. Siten on perusteltua, että keskeisimmät soveltamiskäytännössä tehdyt linjaukset kirjataan lainsäädäntöön. Tällaisia ovat verotusta ja eläkevakuuttamista koskevien tietojen selvitysvelvollisuus ja ulkomaisia yrityksiä koskeva selvitysvelvollisuus.

Tilaajavastuulain mukaan riittää, että tilaaja saa verovelvoista verovelkatodistuksen tai selvityksen siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty. Saadun selvityksen pohjalta tilaajan on arvioitava sopimuspuolensa luotettavuutta. Valvontakäytännön mukaan tilaajan on selvitysvelvollisuuden täyttämiseen selvitettävä verovelkaisen sopimuspuolen osalta myös se, että verovelvoista on tehty maksusuunnitelma. Jos maksusuunnitelmaa ei ole, tilaajalle määrätään laiminlyöntimaksu.

Tilaajan selvitysvelvollisuuteen liittyen tietojen saatavuuden osalta valmistelussa on edellä kuvatulla tavalla tähdätty siihen, että tietojen luovuttamista viranomaispalveluna kehitetään. Verotustietojen osalta tämä tar-

koittaa ennen kaikkea sitä, että tilaajalla olisi jatkossa mahdollisuus tarkistaa sopimuspuolen tiedot hyödyntämällä hallituksen esityksessä 204/2013 vp ehdotettua julkista verovelkarekisteriä.

Verovelkatietojen julkisuuden arvioidaan yleisesti kannustavan yrityksiä täyttämään maksuvelvoitteensa, koska verovelkatietojen julkaisu vaikuttaa yrityksen liiketoimintaedellytyksiin haitallisesti. Tilaajavastuulain soveltamisalaankin kuuluvissa sopimussuhteissa todennäköistä on, että yritystä koskeva merkintä verovelkarekisterissä heikentää sen mahdollisuuksia solmia uusia sopimussuhteita. Hallituksen esityksessä 204/2013 vp on arvioitu, että verovelkarekisteriin tulisi merkintä noin 30 000 yrityksestä. Verovelkarekisteriin merkitsemisen edellyttämää euro-määrää nostettiin eduskuntakäsittelyssä 5 000 eurosta 10 000 euroon.

Toisaalta siitä, että yrityksellä on järjestelmä tallettaa verovelkaa, ei suoraan ole pääteltävissä, että laiminlyönnit johtuvat yrityksen haluttomuudesta huolehtia velvoitteistaan. Maksuvaikeuksien syinä voivat olla esimerkiksi suhdannevaihtelut tai viivästykset yrityksen omien saatavien maksuissa. Jos tällaisessa tilanteessa tilaajavastuulain perusteella tilaajat eivät voisi tehdä sopimuksia, se voisi olla maksuvaikeuksissa olevan alihankkijayrityksen kannalta kohtalokasta. Tilaajavastuulain alkuperäisenä tarkoituksena ei ole ollut estää sopimuksen tekemistä verovelkaisen sopimuspuolen kanssa, vaan jättää tilaajalle viimekätinen velvollisuus saadun selvityksen perusteella arvioida sopimuspuolen toimintaa.

Mainituista syistä tilaajavastuulain soveltamisessa omaksuttua käytäntöä vaatia verovelkojen osalta aina myös maksusuunnitelma voidaan pitää yritysten liiketoimintaedellytyksiä liikaa rajoittavana.

Eläkevakuuttamista koskevien tietojen osalta soveltamiskäytännössä selvitysvelvollisuus on ajallisesti ulotettu sopimusaikaan ja lisäksi on edellytetty, että tilaajan on sopia musehdoin varmistuttava, että alihankkija huolehtii eläkevakuuttamista koskevien tietojen toimittamisesta sopimuskauden ajan.

Pääsääntöisesti työntekijät vakuutetaan työntekomaassa. Poikkeukset koskevat lähetettyjä työntekijöitä. EU:n ja ETA:n alueelta

tulevien lähetettyjen työntekijöiden osalta eläkevakuuttamista koskevat tiedot osoitetaan E101/A1-todistuksilla. Lähetettyjen työntekijöiden osalta tavanomaista on, että sopimusta tehtäessä ei ole vielä tietoa henkilöistä, jotka tulevat Suomeen työn suorittamaan. Kun E101/A1-todistus osoittaa eläkevakuuttamisen työntekijäkohtaisesti, sopimuspuolen lakisääteisten velvoitteiden selvittämisen kannalta merkitystä on sillä, että lähetetyn työntekijän eläkevakuuttamista koskevia tietoja seurataan sopimusaikana, mikäli tietoja ei ole saatu ennen sopimuksen tekemistä. Jos työntekijät tulevat kolmannelle maasta, jonka kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus, eläkevakuuttamista koskevat tiedot osoitetaan E101/A1-todistusta vastaavalla niin sanotulla lähetetyn työntekijän todistuksella. Suomi on tehnyt sosiaaliturvasopimuksen USA:n, Kanadan, Australia, Chile, Israelin ja Intian kanssa sekä sosiaaliturvasopimusjärjestelyn Quebecin kanssa. Jos työnantaja on sijoittautunut kolmanteen maahan, jonka kanssa Suomella ei ole sosiaaliturvasopimusta, todistusmenettelyä ei ole käytössä. Tällöin työntekijän työeläkelain (395/2006) 4 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaan työntekijän eläkelaki ei koske työntekijää, jonka ulkomainen työnantaja lähettää Suomeen työhön ja jonka työskentely tämän työnantajan palveluksessa kestää enintään kaksi vuotta. Lisäksi työntekijän eläkelain 149 §:n mukaan Eläketurvakeskus voi työnantaja hakemuksesta myöntää vapautuksen työntekijöiden eläkevakuuttamisesta, jos työntekijän työskentely kestää kahdesta viiteen vuoteen.

Suomessa vakuutettujen työntekijöiden osalta työntekijän vaihtumisella ei ole vastaavaa merkitystä eläkevakuuttamista koskeviin tietoihin, koska Suomen järjestelmä perustuu kollektiivisiin tietoihin vakuutusten ottamisesta ja velvoitteiden hoitamista tarkastellaan vuositasona. Vakuuttamistiedot eivät koske yksittäisiä työntekijöitä toisin kuin E101/A1-todistukset ja sosiaaliturvasopimusten mukaiset lähetetyn työntekijän todistukset.

Rakentamistoiminnassa on toteutettu harmaan talouden torjuntaan tähtääviä lainsäädäntöuudistuksia, joilla on merkitystä eläkevakuuttamista koskevaan tilaajan selvitys-

velvollisuuteen. Rakennustyömaalla työskentelevien henkilöiden henkilötunnisteen veronumero tuli pakolliseksi kaikilla työmailla 1 päivänä maaliskuuta 2013. Veronumerorekisteriin oli helmikuussa 2014 merkitty noin 720 000 henkilöä. Heistä noin 69 000:lla kansalaisuus oli joku muu kuin suomi tai henkilöllä oli kaksoiskansalaisuus. Lisäksi verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995) ja työturvallisuuslain muutoksilla otettiin käyttöön rakennustyömaita koskeva ilmoitusmenettely 1 päivänä heinäkuuta 2014 alkaen. Ilmoitusmenettelyn myötä pääurakoitsijalla tai muulla päätoteuttajalla on velvollisuus ilmoittaa kuukausittain Verohallinnolle laajasti tietoja rakennusurakasta. Ilmoitettaviin tietoihin sisältyy muun muassa yhteisellä rakennustyömaalla toimivien yritysten työntekijöiden vakuuttamista koskevat tiedot, joiden osalta on ilmoitettava, että ulkomaisella työntekijällä on lähetetyn työntekijän E101/A1-todistus. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä voidaan määrätä pääurakoitsijalle tai muulle päätoteuttajalle enimmillään 15 000 euron laiminlyöntimaksu.

Ulkomaisten työntekijöiden työnantajat ovat pääosin tilaajien ulkomaiset sopimuspuolet ja ulkomaista ulkopuolista työvoimaa hyödyntävät Suomessa toimivat tilaajat. Tilaajalla on oikeuskäytännön mukaan velvollisuus huolehtia siitä, että sen ulkomainen sopimuspuoli ilmoittaa sopimusaikana työntekijäkohtaiset eläkevakuutustiedot omista työntekijöistään. Tämän vuoksi lainsäädäntöä on tarpeen täsmentää siten, että tilaajan on edellytettävä sopimusta tehdessään sopimuspuolta toimittamaan kyseiset tiedot.

Ulkomainen sopimuspuoli puolestaan työnantajana tietää parhaiten työntekijöitään koskevista muutoksista, joten eläkevakuutustietojen toimittamatta jättäminen osoittaa ensisijaisesti sopimuspuolen moitittavaa toimintaa. On perusteltua, että sopimusaikana eläkevakuutustietojen toimittamatta jättämisestä seuraamus kohdistettaisiin tilaajan sijaan tämän sopimuspuoleen.

Ulkomaille sijoittautuneiden yritysten osalta valvontakäytännössä edellytetään, että tilaajan on selvittettävä sijoittautumismaasta saatavien selvitysten lisäksi Suomesta selvitetyt yrityksen rekisteröitymisestä verotusta koskeviin rekistereihin ja verovelkatiedot, jos

ulkomaisella yrityksellä on suomalainen Y-tunnus.

Tilaajavastuulain ulkomaisia yrityksiä koskevan selvitysvelvollisuuden tavoitteena on, että se sisällöltään vastaisi mahdollisimman hyvin suomalaisesta yrityksestä saatavia selvityksiä ja antaisi näin ollen tilaajalle riittävän kokonaiskuvan ulkomaisen yrityksen velvoitteiden tosiasiallisesta hoitamisesta. Pelkästään sijoittautumismaasta tai Suomesta saatavien selvitysten perusteella velvoitteiden hoitamisessa olevat merkittävätkin laiminlyönnit saattavat jäädä tilaajalta huomaamatta. Näin ollen on perusteltua, että ulkomaisista yrityksistä hankittavien selvitysten osalta lain säännöksiä täsmennettäisiin soveltamiskäytännön mukaisiksi.

Sopimussuhteen tai sopimuspuolen toiminnan vakiintuneisuus

Tilaajavastuulaista ja sen selvitysvelvollisuudesta aiheutuu yrityksille kustannuksia. Jotta kustannukset eivät nousisi kohtuuttomiksi saavutettuun hyötyyn nähden, on laissa säädetty tilanteista, joissa selvityksiä ei tarvitse hankkia. Tilaajan selvitysvelvollisuus ei koske tilanteita, joissa sopimuspuolen toiminta on vakiintunutta tai tilaajan ja sopimuspuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta tai luottamukseen on näihin rinnastettava syy.

Tilaajavastuulakia muutettiin 1 päivänä syyskuuta 2012 lukien siten, että mainittu poikkeus selvitysvelvollisuudesta kumottiin rakentamistoiminnan osalta. Muutosta olivat ehdottaneet rakennusalan työmarkkinaosapuolet. Rakentamistoiminta on harmaan talouden riskialoja, jolle on luonteenomaista muun muassa pitkät alihankintaketjut. Lisäksi rakennusallalla on kehitetty sähköisiä järjestelmiä ja palveluita, joiden avulla tilaajavastuulain mukaisesta selvitysvelvollisuudesta aiheutuvia kustannuksia on pyritty vähentämään. Näitä palveluita käytetään yleisesti rakennusallalla ja tämän vuoksi vakiintuneisuutta koskevien säännösten muuttamisen ei rakennusallalla arvioitu aiheuttavan merkittäviä kustannuksia. Lisäksi rakennusallalla tilaajavastuulain soveltaminen on osa normaalia liiketoimintaa.

Tilaajavastuulain uudistuksen yhtenä tavoitteena on edellä todetulla tavalla se, että tilaajan tulisi voida hyödyntää omaaloitteisesti viranomaisrekistereistä saatavaa tietoa muun muassa hallinnollisen taakan vähentämiseksi. Toistaiseksi tähän ei ole kaikkien selvitysvelvollisuutta koskevien rekisteritietojen osalta mahdollisuutta. Lain soveltamisalaan kuuluu myös aloja, joilla ei ole laajalti käytössä kaupallisia palveluita rakennusallaa vastaavalla tavalla.

Oikeuskäytännön mukaan vakiintuneisuuden vetoavan tilaajan on osoitettava perusteille, miksi mainitulla perusteella selvitysvelvollisuutta ei ole (esimerkiksi KHO 16.12.2011 taltio 3576, KHO 2.11.2011 taltio 3155, KHO 11.4.2012 taltio 867 ja KHO 7.11.2011 taltio 3250).

Edellä on myös arvioitu, että lain ennalta ehkäisevän vaikutuksen parantamiseksi seuraamusjärjestelmää tulisi kiristää laajentamalla rakentamistoimintaa koskeva korotettu laiminlyöntimaksu koskemaan kaikkea tilaajavastuulain soveltamisalaan kuuluvaa toimintaa. Korotettu laiminlyöntimaksu tulisi määrätä tilanteessa, jossa tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon tai sopimuksen tilanteessa, jossa tilaajan olisi vallitsevissa olosuhteissa tullut tietää, että sopimuspuoli ei aio suorittaa lakisääteisiä velvoitteitaan. Korotettu laiminlyöntimaksu voidaan määrätä myös tilanteessa, jossa tilaajalla ei ole selvitysvelvollisuutta lain 5 §:n 4 momentin perusteella.

Edellä mainituilla syillä vakiintuneisuuteen perustuvaa poikkeusta selvitysvelvollisuudelle ei toistaiseksi ole tarkoituksenmukaista arvioida uudelleen.

Lähetettyjen työntekijöiden puutteelliset tiedot sovellettavista työehdoista

Ulkomaiset yritykset ja heidän Suomeen lähettämänsä työntekijät eivät ole aina tietoisia siitä, mitä työehtoja lähetettyihin työntekijöihin sovelletaan ja miltä viranomaistaholta asiasta saa Suomessa tietoa. Osa lähetetty-

jen työntekijöiden työehtojen laiminlyönneistä johtuukin tietämättömyydestä työsuhteeseen sovellettavista työehdoista ja lähetetyistä työntekijöistä annetun lain sisällöstä. Koska vähimmäistyöehtojen noudattamisessa on yleisesti ottaen paljon puutteita, ulkomaisten toimijoiden tietoisuutta Suomen työelämän pelisäännöistä ja toimivaltaisesta viranomais- tahosta olisi tarpeen yleisesti edistää.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on toteuttaa tilaaja- vastuun uudistuksen ensi vaihe hallituksen harmaan talouden toimintaohjelman ja rakennepoliittisen ohjelman linjausten mukaisesti. Lain uudistaminen toteutetaan nykyisen selvitysvelvollisuuden pohjalta siten, että tilaajan on mahdollista itse selvittää selvitysvelvollisuuteen kuuluvat rekisteritiedot nykyistä laajemmin. Seuraamusjärjestelmää kehitetään nykyisen laiminlyöntimaksun pohjalta. Tilaajavastuulain keskeinen valvontaja oikeuskäytäntö otetaan huomioon siten, että se yhteensovitetaan tilaajan hallinnollisen taakan keventämistä koskevan tavoitteen ja harmaan talouden torjuntaan tähtäävien muiden lainsäädäntömuutosten kanssa.

Esityksen lähtökohtana on muutoin ollut, että tilaajavastuulain säännösten soveltaminen pohjautuisi voimassa olevaan sääntelyyn. Voimassa olevan lain ehdotukset on keskeisesti perusteltu hallituksen esityksessä 114/2006 vp, eduskunnassa muutettujen säännösten osalta myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä 10/2006 vp ja rakentamistoimintaa koskevilta osin myös hallituksen esityksessä 18/2012 vp ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä 3/2012 vp. Näitä perusteluita ei ole tässä esityksessä toistettu.

Esityksessä ehdotetaan, että tilaajan selvitysvelvollisuutta muutetaan verotusta koskevien tietojen osalta. Lähtökohta olisi, että tilaaja voisi itse tarkistaa sopimuspuolen verotustiedot hallituksen esityksessä 204/2013 vp tarkoitetusta julkisesta verovelkarekisteristä. Käytännössä tietojen tarkistaminen verovelkarekisteristä riittäisi valtaosassa tapauksia selvitysvelvollisuuden täyttämiseksi. Tilaajan tulisi selvittää verovelan määrä verovelkato-

distuksella, jos sopimuspuolella olisi verovelkarekisteriin merkittyä verovelkaa. Selvitysvelvollisuuden täyttämiseksi merkitystä ei ole sillä, onko verovelasta tehty Verohallinnon kanssa maksusuunnitelma vai ei. Esitetyllä sääntelyllä pyritään siihen, että suurin osa selvityksistä voitaisiin hoitaa mahdollisimman kevyellä menettelyllä.

Esityksellä ei ole tarkoitus rajoittaa sitä, että selvittävät tiedot voisi hankkia yksityiseltä palveluntarjoajalta tai suoraan sopimuspuolelta. Jälkimmäinen mahdollisuus olisi välttämätöntä ulkomaalaisten sopimuskumppaneiden osalta.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että tilaajan selvitysvelvollisuutta muutetaan eläkevakuuttamista koskevien selvitysten osalta. Lakiin kirjattaisiin lähetettyjen työntekijöiden osalta säännös siitä, että tilaajan on selvittävä työntekijöiden sosiaaliturvan määräytyminen viimeistään ennen sopimuksen mukaisen työn aloittamista. Lisäksi tilaajan on sopimusta tehdessään edellytettävä, että sopimuspuoli toimittaa lähetetyistä työntekijöistä työntekijäkohtaisen tiedon eläkevakuuttamisesta myös sopimuksen mukaisen työn alettua. Tilaajalle voitaisiin määrätä laiminlyöntimaksu, mikäli asiaa ei ole otettu esille kirjallisesti sopimusta solmittaessa. Esitetyllä sääntelyllä pyritään varmistamaan kaikkien työntekijöiden eläkevakuuttaminen. Vastavasti sopimuspuolen velvoitteista säädettäisiin lähetetyistä työntekijöistä annetussa laissa.

Esityksessä ehdotetaan myös tilaajan selvitysvelvollisuuden laajentamista. Työmarkkinajärjestöt hyväksyivät 22 päivänä maaliskuuta 2012 neuvottelutuloksen työurien pidentämiseksi, jäljempänä *työurasopimus*. Sopimuksessa sovittiin muun muassa työterveyshuollon kehittamisestä ja sen saatavuuden parantamisesta erityisesti pienillä työpaikoilla. Tässä yhteydessä työurasopimuksessa sovittiin, että tilaajavastuulakiin kirjataan periaate siitä, että yritykset edellyttävät alihankkijoiltaan työterveyshuollon asianmukaista hoitamista. Periaatteen toteuttamiseksi ehdotetaan, että tilaajan selvitysvelvollisuus laajennettaisiin koskemaan selvitystä sopimuspuolen työterveyshuollon järjestämisestä.

Esityksessä ehdotetaan, että seuraamusjärjestelmää kiristettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin

siin. Laiminlyöntimaksun vähimmäismäärää ehdotetaan korotettavaksi 2 000 euroon ja enimmäismäärää 20 000 euroon. Laiminlyöntimaksu koskisi tilaajan selvitysvelvollisuuden laiminlyöntiä ja tilannetta, jossa tilaaja on laiminlyönyt edellyttää sopimusta tehdessään, että sopimuspuoli toimittaa tiedon lähetetyn työntekijän sosiaaliturvan määräytymisestä. Laiminlyöntimaksu määrätään tiedon hankkimatta jättämisestä tai sen toimittamatta jättämisestä. Kun laiminlyöntimaksun määräämisen edellytyksenä ei ole sopimuspuolen lakisääteisten velvoitteiden laiminlyönti, tulee laiminlyöntimaksun määrän olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen.

Korotetun laiminlyöntimaksun suuruutta ehdotetaan nostettavaksi vähintään 20 000 euroon ja enintään 65 000 euroon. Korotettu laiminlyöntimaksu laajennettaisiin koskemaan rakentamistoiminnan sijaan kaikkia tilaajavastuulain soveltamisalaan kuuluvia sopimuksia. Korotettu laiminlyöntimaksu määrättäisiin tilanteissa, joissa tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon tai tilanteessa, jossa vallinneissa olosuhteissa on täytynyt tietää, että sopimuspuoli ei tule hoitamaan lakisääteisiä maksuvelvoitteitaan.

Laiminlyöntimaksuihin tehtävät muutokset mahdollistavat myös sen, että toistuvat selvitysvelvollisuuden laiminlyönnit voitaisiin jatkossa ottaa paremmin huomioon seuraamusjärjestelmässä, koska törkeämpien tekemuotojen seuraamus määräytyisi jatkossa 9 §:n mukaisena korotettuna laiminlyöntimaksuna. Siten pelkästä selvitysvelvollisuuden rikkomisesta voitaisiin määrätä laiminlyöntimaksu käyttäen koko asteikkoa ja toistuvasta selvitysvelvollisuuden laiminlyönnistä voitaisiin jatkossa määrätä enimmillään ehdotettu 20 000 euron laiminlyöntimaksu.

Laiminlyöntimaksujen vähimmäis- ja enimmäismäärien lisäksi tilaajavastuulain soveltamisalan rajausta muutettaisiin siten, että alihankintasopimusten vastikkeen arvonlisäverotonta arvoa korotettaisiin 7 500 eurosta 9 000 euroon. Muutoksella tarkistettaisiin sopimuksen vastikkeen arvoa vastaa-

maan rahanarvon muutosta. Muutoksella pyritäisiin myös siihen, että laiminlyöntimaksun vähimmäismäärä olisi kohtuullinen suhteessa lain soveltamisalaan kuuluvien sopimusten vastikkeen arvoon.

Esityksessä ehdotetaan, että lähetetyistä työntekijöistä annetun lain mukaista työn teettäjän huolellisuusvelvoitetta laajennettaisiin. Lähetetyistä työntekijöistä annetun lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset. Ehdotuksen mukaan työn teettäjän tulisi antaa ulkomaiselle sopimusosapuolelleen kirjallisesti tieto lakia valvovasta ja neuvovasta viranomaisesta. Vastaavasti ulkomaisen työnantajan tulisi antaa vastaava tieto lähetettävälle työntekijälle viimeistään työnteon alkaessa.

Tiedonantovelvoitteiden laiminlyönnit ehdotetaan rangaistavaksi. Tavoitteena on lisätä lähetettyjen työntekijöiden ja heidän ulkomaisen työnantajensa tietoisuutta lähetettyihin työntekijöihin sovellettavista Suomen vähimmäistyöehdoista ja lakia valvovasta ja neuvoja antavasta viranomais tahosta.

4 Esitykset vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Julkistaloudelliset vaikutukset

Hallituksen harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelman hankkeilla tavoitellaan yhteensä 300–400 miljoonan euron vuosittaista verojen ja sosiaalivakuutusten lisäystä, rikosvahinkojen estämistä sekä takaisinsaataa rikoshyötyä. Tilaajavastuulain tavoitteena on ennen kaikkea ennalta ehkäistä harmaan talouden toimijoiden toimintamahdollisuuksia. Siltä osin kuin uudistuksella voidaan sitä vähentää, uudistus parantaa velvoitteistaan huolehtivien yritysten kilpailuedellytyksiä, edistää työntekijöiden työehtojen toteutumista ja tätä kautta kasvattaa verotuloja ja edistää työntekijöiden sosiaaliturvan asianmukaista järjestämistä. Esityksen vaikutuksia verotuloihin tai eläkevakuumaksuihin tai esityksen osuutta toimintaohjelmassa asetetusta kokonaishyödyistä ei ole kuitenkaan edellytyksiä arvioida euromääräisesti.

Vaikutukset yrityksiin

Tilaajavastuulain soveltamisalaan kuuluvien sopimusten kokonaismäärästä ei ole saatavissa kokonaisarviota, koska asiasta ei ole tilastoitua tietoa. Rakentamistoiminnan osalta Rakennusteollisuus RT on vuonna 2009 arvioinut käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta koskevan sääntelyn valmistelun yhteydessä rakennushankkeiden ja urakoitsijoiden määrään perustuen, että alalla tehdään vuosittain noin 320 000 sopimusta.

Tilaajavastuulain ja sen selvitysvelvollisuuden noudattamisesta aiheutuu yrityksille kustannuksia. Hallinnolliset kustannukset ovat kustannuksia, joita yrityksille aiheutuu, kun ne lainsäädännön velvoittamina toimittavat viranomaisille, henkilöstölle tai kolmansille osapuolille tietoa toiminnastaan. Hallinnollinen taakka on se osa hallinnollisia kustannuksia, joka syntyy toimenpiteistä, joita yritykset tekevät ainoastaan lainsäädännön niin edellyttäessä. Tiedonantovelvoitteet ovat puolestaan vaatimuksia tuottaa, arkistoida, lähettää ja säilyttää tietoa.

Tilaajavastuulaki aiheuttaa hallinnollista taakkaa sekä tilaajalle että sopimuspuolelle. Tilaaajan on pyydettävä selvitykset, jonka jälkeen sopimuspuolen on ne koottava ja toimittettava tilaajalle. Tämän jälkeen tilaaja vastaanottaa selvitykset, arvioi ne, arkistoi ja vastaa tarvittaessa esimerkiksi työsuojeluviranomaisten tietopyyntöihin selvityksistä.

Tilaajavastuulain ja työryhmän väliraportissa tekemien alustavien ehdotusten vaikutuksista teetettiin selvitys, jossa arviointiin erityisesti yrityshaastatteluihin perustuen vaikutuksia yritysten hallinnolliseen taakkaan (Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksista, TEM raportteja 1/2014). Selvitys tehtiin SCM-menetelmää käyttäen (*Standard Cost Model, SCM*), jonka avulla arvioidaan yritysten lainsäädännöstä aiheutuvien velvoitteiden täyttämiseen kuluvaa aikaa ja muita kustannuksia.

Selvityksen perusteella yritysten hallinnolliset kustannukset selvityspyyntöä kohden riippuvat siitä, kuinka usein yritykset antavat selvityksiä. Yrityksillä, jotka säännöllisesti pyytävät tai antavat selvityksiä, hallinnolliset kustannukset ovat alhaisemmat kuin yrityk-

sillä, jotka vain satunnaisesti antavat selvityksiä.

Kustannukset poikkeavat myös sen suhteen, onko yrityksellä mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluita. Selvityksessä oli mukana yrityksiä, jotka käyttivät Suomen Tilaajavastuu Oy:n ylläpitämää tilaajavastuu.fi -palvelua.

Tilaajavastuulain kokonaiskustannukset muodostuvat tilaajan ja toimittajien yhteiskustannuksista. SCM-menetelmän mukaisesti standardoituina keskiuuren tilaajan (selvityspyyntö kaksi kertaa viikossa) hallinnolliset kustannukset ovat noin 3 000 euroa vuodessa. Tilaajavastuu.fi -palvelua käyttävän tilaajan hallinnolliset kustannukset jäävät vastaavassa tilanteessa alle 200 euroon vuodessa. Keskiuuren eli kaksi kertaa viikossa selvityksiä toimittavan yrityksen kustannukset jäävät myös selvityksen mukaan alle 200 euroon vuodessa. Tilaajavastuu.fi -palvelua käyttävillä toimittajilla hallinnolliset kustannukset muodostuvat palvelun vuosimaksusta ja palveluun rekisteröitymisestä ja selvityspyyntökohtaisia kustannuksia ei aiheudu tällöin lainkaan.

Selvityksen perusteella voi tehdä suuntaa-antavia johtopäätöksiä tilaajan selvitysvelvollisuutta koskevien ehdotusten vaikutuksista yritysten hallinnollisiin kustannuksiin. Esityksessä ehdotetaan tilaajalle mahdollisuutta hyödyntää verotustietojen osalta julkista verovelkarekisteriä. Koska arvio on, että tilaajan selvitysvelvollisuus tulee täytettyä valtaosassa tapauksia verovelkarekisteristä saatavien tietojen perusteella, ehdotus vähentää tältä osin sekä tilaajien että näiden sopimus-kumppaneiden hallinnollisia kustannuksia ja taakkaa.

Toisaalta esityksessä ehdotetaan, että selvittäviin tietoihin lisätään tieto työterveyshuollon järjestämisestä. Tämä tieto tulee selvittää vastaavalla tavalla kuin tällä hetkellä selvitetään tieto sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista, joten tältä osin esityksellä on yritysten hallinnollisia kustannuksia lisäävä vaikutus. Edellä mainitussa selvityksessä vastaajat eivät ole osanneet eritellä yksittäiseen selvitykseen kuluvaa aikaa, koska ajankäyttöön vaikuttaa merkittävästi se, kuinka usein yritykset selvityksiä pyytävät ja tekevät. Näin ollen voi-

daan varovaisesti arvioida, että työterveyshuollon järjestämisen selvittäminen ei lisää merkittävästi tilaajan ja sopimuspuolen hallinnollista taakkaa.

Ulkomaisten työntekijöiden eläkevakuuttamista koskevat ehdotukset aiheuttavat myös hallinnollista taakkaa tilaajalle siltä osin kuin hänen on otettava sopimukseen asiaa koskeva ehto, ja sopimuspuolelle siltä osin kuin työntekijän vaihtuessa sopimusaikana uudesta työntekijästä on toimitettava E101/A1-todistus. Velvoitteet eivät koskisi tilaajia, jotka ovat velvollisia soveltamaan rakennusalan urakka- ja työntekijätietojen ilmoitusmenettelyä.

Lisäksi ehdotetut tiedonantovelvoitteet Suomessa toimiville työn teettäjille ja lähetettyjen työntekijöiden työnantajille viranomaisesta, joka valvoo lähetetyistä työntekijöistä annetun lain noudattamista, lisäävät jonkin verran molempien tiedonantovelvollisten hallinnollista taakkaa. Käytännössä tiedonantovelvoite merkitsee työn teettäjälle sitä, että ulkomaiselle sopimuspuolelle on annettava kirjallisesti tieto työntekopaikan aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen viranomaisesta. Yhteystiedot ovat saatavilla työsuojeluhallinnon kotisivuilta (<http://www.tyosuojelu.fi/fi/>). Tiedonantovelvoitteen vaatima työmäärä on vähäinen. Tieto voidaan antaa esimerkiksi sopimuksessa tai sopimukseen liittyvissä muissa asiakirjoissa.

Vastaavasti ulkomaisen työnantajan tulee antaa vastaava tieto lähetettävälle työntekijälle. Tiedon antaminen aiheuttaa vähäistä hallinnollista taakkaa tilanteissa, joissa on käytössä sähköiset tiedonantomenettelyt.

Tilaajavastuulain lähetettyjen työntekijöiden eläkevakuuttamista koskevan velvoitteen ja lähetettyjen työntekijöiden lain tiedonantovelvoitteen hallinnollisen taakan tarkemmaksi arvioimiseksi puuttuu luotettava tilasto siitä, kuinka monta sopimusta Suomessa toimiva työn teettäjä tekee vuosittain ulkomaisen palvelujen tarjoajan kanssa Suomessa tehtävästä alihankintatyöstä tai työvoiman vuokrauksesta ulkomailta. Lyhytaikaisesti Suomeen lähetettyinä työntekijöinä työskentelevistä työntekijöiden määrästä voidaan saada tietoa Eläketurvakeskuksen rekisteröimien sosiaaliturvaa koskevien A1-

todistusten perusteella. Vuonna 2013 Eläketurvakeskus vastaanotti A1-todistuksia Virosta 16 634, Puolasta 3 096, Saksasta 1 391 ja muista maista yhteensä 4 764.

Verohallinnon veronumerorekisterissä oli helmikuussa 2014 merkitty noin 720 000 henkilöä. Heistä noin 69 000:lla kansalaisuus oli joku muu kuin suomi tai henkilöllä on kaksoiskansalaisuus. Ulkomaalaisia, joiden kotikunta on ulkomailla, oli hieman yli 20 000 henkilöä. Näiden henkilöiden arvioidaan olevan valtaosin lähetettyjä työntekijöitä. Verohallinnon rekisteristä ei kuitenkaan saada luotettavaa tietoa siitä, kuka parhailaan työskentelee Suomessa. Tieto on ainoastaan siitä, kuinka monta ulkomaalaista on Suomessa työskennellyt veronumeroa koskevan lain voimaantulon jälkeen eli syyskuun 2012 alusta lähtien.

Talonrakennusalan työvoimaselvityksen mukaan vuonna 2013 ulkomaisen työvoiman osuus oli 22 prosenttia työvoimasta. Selvityksen kohteena oli Rakennusteollisuus RT:n 208 jäsenyritystä ja 1 999 työmaata. Tulokset muodostavat läpileikkauksen työmaiden työvoimasta marraskuun 2013 alussa. Työntekijöitä työmaille oli yhteensä 31 627. Omia työntekijöitä jäsenyrityksillä oli yhteensä 10 022 (32 prosenttia) ja näistä ulkomaalaisia 364 henkilöä (3,6 prosenttia). Vuokratyöntekijöitä oli yhteensä 1 121 (3,5 prosenttia) työvoimasta ja heistä 488 henkilöä oli ulkomaalaisia (44 prosenttia kaikista vuokratyöntekijöistä). Aliurakointia suorittavia yrityksiä oli kokonaisuudessaan 7 435. Tietoa alihankkijayritysten kotipaikasta ei ole saatavissa. Alihankkijoiden palveluksessa työntekijöitä oli yhteensä 20 484 (65 prosenttia) ja näistä työntekijöistä ulkomaalaisia 6 003 henkilöä (29 prosenttia).

Ulkomaalaislain (301/2004) mukaiseen ulkomaalaisrekisteriin ei saa tallettaa tietoja työnantajasta, joten tietoa kolmansista maista Suomeen lähetettyjen työntekijöiden työnantajien määristä ei ole saatavissa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Tilaajavastuulain valvonnasta ja laiminlyöntimaksun määräämisestä vastaa Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Esityksellä ei

arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Uudet säännökset kuitenkin aiheuttaisivat valvontaviranomaiselle alkuvaiheessa lisätyötä erityisesti ohjeistusten päivityksen ja uusien velvoitteiden tiedottamisen osalta muutosten voimaantulovaiheessa. Etelä-Suomen aluehallintovirasto on katsonut, että mikäli lain selvitysvelvollisuuteen lisätään työterveyshuollon järjestämisen selvittäminen, sillä on selkeitä vaikutuksia valvontaviranomaisen toimintaan.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esitysehdotus on valmisteltu kolmikantaisesti työ- ja elinkeinoministeriön asettamassa TIVA-työryhmässä, jossa olivat edustettuina työryhmän asettaneen ministeriön lisäksi oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Yrittäjät ry, Kunnallinen työmarkkinalaitos KT, Valtion työmarkkinalaitos, Kirkon työmarkkinalaitos, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry, Akava ry ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Lisäksi työryhmässä oli pysyvä asiantuntija Suomen Kuntaliitosta.

Valmistelutyötä varten työ- ja elinkeinoministeriö teetti selvityksen ulkomaisista tilaajavastuun sääntelykeinoista (Selvitys eurooppalaisista tilaajavastuujärjestelmistä, TEM raportteja 27/2012). Ministeriö teetti myös selvityksen, jossa kotimaisille yrityksille ja muille sidosryhmille suunnatulla verkkokyselyllä kartoitettiin näkemyksiä tilaajavastuulain toimivuudesta ja vaikuttavuudesta (Tilaajavastuulain uudistamistarpeet -kyselytutkimus sopimuspuolen luotettavuuden arvioinnista, TEM raportteja 26/2012).

Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö asetti syyskuussa 2012 työryhmän, jäljempänä *YVE-työryhmä*, jonka tehtävänä oli arvioida mahdollisuuksia helpottaa yritysten julkisten velvoitteiden hoitamista. Työryhmä selvitti esimerkiksi mahdollisuuksia saada tilaajavastuulain mukaisten velvoitteiden täyttämiseen tarvittavat viranomaistiedot maksutta ja mahdollisuuksia edistää viranomaisrekiste-

rien ajantasaisuutta ja luotettavuutta. YVE-työryhmä luovutti työnsä tulokset työ- ja elinkeinoministeriölle ja TIVA-työryhmän käyttöön maaliskuussa 2013 (Yritysten harmaan talouden torjuntaan liittyvien julkisten velvoitteiden hoitamisen helpottaminen -työryhmän mietintö, TEM raportteja 18/2013).

Toimeksiantonsa mukaisesti TIVA-työryhmä luovutti työnsä ensi vaiheessa väliraportin työ- ja elinkeinoministeriölle kesäkuussa 2013. Väliraportin keskeiset ehdotukset koskivat yritys- ja yhteisötietojärjestelmän muodostamista selvitysvelvollisuuden mukaisten viranomaistietojen tiedonsaantikanavaksi ja lisäksi väliraportissa tuotiin esille alustavia sääntelymalleja, joilla työsuhteen vähimmäisehtojen toteutumista alipalkkauksen osalta turvattaisiin tilaajan yhteisvastuulla. Vaihtoehdot koskivat tilannetta, joissa tilaaja on tietoinen alipalkkauksesta ja tilannetta, jossa sopimuspuoli on vasta rekisteröity yritys. Mainituista sääntelymalleista ei valinnut työryhmässä yksimielisyyttä.

Lisäksi väliraportissa ehdotettiin, että lähetettyjen työntekijöiden osalta tilaajan tiedonantovelvollisuutta lisätään. Väliraportista pyydettiin lausuntoja muassa työvoimavaltien alojen edunvalvontajärjestöiltä, harmaan talouden torjunnasta vastaavilta ministeriöiltä ja muilta viranomaisilta, yhteensä 39 eri taholta 30.8.2013 mennessä. Lausunnoista laadittu yhteenveto on saatavilla työ- ja elinkeinoministeriön verkkosivuilla (www.tem.fi/harmaatalous).

Lausunnoissa YTJ-kanavaa kannatettiin laajalti, koska sen kautta voitaisiin keskitetysti järjestää ja saada tiedot tilaajan sopimuspuolen rekisteröitymisestä viranomaisrekistereihin, veronmaksua ja eläkevakuuttamista koskevat tiedot ja tieto tapaturmavakuutuksen ottamisesta. Vaihtoehtoisesti tietojen luovuttaminen voitaisiin järjestää yksityisten toimijoiden toimesta. Lisäksi tietojen luovuttamisessa suoraan tilaajan käyttöön yritysten perusteltuja salassapitointressejä ei saa loukata.

Lausuntopalaute tilaajan yhteisvastuusta sopimuspuolen työntekijöiden vähimmäispalkoista puolestaan jakaantui selvästi. Työnantajajärjestöt suhtautuivat sääntelyyn kielteisesti. Myöskään tilaajavastuulakia val-

vova viranomaisena, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, ei kannattanut tilaajan yhteisvastuuta, vaan sen sijaan uudistuksessa tulisi edetä nykyistä seuraamusjärjestelmää kehittämällä. Työntekijäjärjestöt kannattivat tilaajan yhteisvastuuta ja etenkin Hollannin ketjuvastuun jatkoselvittämistä. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry ja Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry kuitenkin katsoivat, että tilaajavastuulaissa on säädettävä vain ennen sopimuksen tekemistä tehtävästä selvitysvastuusta. Tilaajan vastuusta sopimussuhteen aikana olisi säädettävä asianomaisessa lainsäädännössä siten, että verovastuusta säädettäisiin verolainsäädännössä ja palkkavastuusta työsopimussuhteissa.

Tilaajan tiedonantovelvoitteiden lisäämiseen lähetettyjen työntekijöiden osalta lausunnonantajat suhtautuivat pääosin myönteisesti, vaikkakin sääntelyn vaikuttavuuden arvioitiin jäävän käytännössä vähäiseksi.

Lausuntokierroksen lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö teetti selvityksen väliraportin ehdotusten ja sääntelymallien yritysvaikutuksista, rikosentorjuntavaikutuksista ja muista keskeisistä vaikutuksista (Selvitys tilaajavastuulain uudistamiseksi tehtyjen ehdotusten vaikutuksista, TEM raportteja 1/2014).

TIVA-työryhmän hallituksen esityksen muotoon laadittu loppuraportti luovutettiin työ- ja elinkeinoministeriölle 28.2.2014. Mietintöön liittyy palkansaajakeskusjärjestöjen täydentävä lausuma ja aluehallintoviraston eriyvä lausuma.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

TIVA-työryhmän mietintö julkaistiin 24.3.2014. Työ- ja elinkeinoministeriö pyysi TIVA-työryhmän mietinnöstä lausuntoja 26.3.2014, ja lausunnot tuli toimittaa ministeriöön 16.5.2014 mennessä. Esityksestä ovat antaneet lausuntonsa seuraavat viranomaiset, järjestöt ja yhteisöt: oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Maahanmuuttovirasto, Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Kon-

kurssiasiamiehen toimisto, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Suomen Yrittäjät, KT Kuntatyönantajat, Kirkon työmarkkinailaitos, Autoliikenteen Työnantajaliitto ry, Palvelualojen työnantajat PALTA ry, Suomen Huolintaliikkeiden Liitto ry, Rakennusteollisuus ry, RAKLI ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK, Akava ry, Palvelualojen ammattiliitto PAM, Rakennusliitto ry, Suomen Kuntaliitto ry, Eläketurvakeskus, Työeläkevakuuttajat TELA, Keva, Tapaturmavakuutuslaitosten liitto TVL, Suomen Tilaajavastuu Oy, Rakentamisen laatu RALA ry, Ålands landskapsregering, Företagarna på Åland ja Ålands Näringsliv.

Harmaan talouden torjuntaan liittyviä toimia tuettiin lausunnoissa yleisesti. Valmistelussa mukana olleet lausunnonantajat esittivät täydentäviä ja tarkentavia huomioita jatkotyöhön, jossa tulee vielä selvittää muun muassa alipalkkaukseen, ketjuvastuuseen ja tilaajavastuulain edellyttämien selvitysten ja tietojen saatavuuteen liittyviä kysymyksiä.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue, Harmaan talouden selvitysyksikkö ja Rakentamisen laatu RALA ry katsoivat, että työryhmän ehdotukset tilaajavastuulain muuttamiseksi eivät tulisi toteutamaan harmaan talouden torjuntaa odotetulla tavalla. Harmaan talouden selvitysyksikkö katsoi, että tilaajavastuulain heikkouksina voidaan pitää laiminlyöntimaksujen alhaista tasoa, kriminalisointien puuttumista, tilaajan konkreettista vastuun puuttumista alihankkijan lakisääteisten velvoitteiden laiminlyönnestä ja selvitysvastuun kohdistumisesta ainoastaan ketjussa tilaajasta seuraavaan urakoitsijaan.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue, Rakennusteollisuus ry, RAKLI ry, Rakentamisen laatu RALA ry, Rakennusliitto ja Harmaan talouden selvitysyksikkö katsoivat, että verovelkatietojen selvittämiseen liittyvää voimassa olevaa säännöstä ja sen pohjalta luotua käytäntöä ei tulisi muuttaa. Suomen Tilaajavastuu Oy katsoi julkisen verovelkarekisterin positiiviseksi asiaksi, mutta hallituksen esityksessä ehdotettua 5 000 euron rajaa tulisi vielä pohtia sen ollessa liian korkea. Yrityksiä pitäisi kannustaa tekemään maksuohjelma Verohallinnolle.

Lisäksi muun muassa RAKLI ry katsoi, että rakennuslalle ei ole perusteltua säätää uusia velvoitteita nykyisten jo voimassa olevien säännösten lisäksi tai muuttaa voimassa olevia säädöksiä. Rakennuslalla koskevia säädöksiä voidaan soveltaa myös muille aloille esimerkiksi yhtenäistää ”vakiintuneita sopimussuhteita” koskevat säädökset vastaamaan rakennusalan käytäntöjä ja laajentaa veronumeron soveltamisalaa. Hallinnollista taakkaa lisääviä toimia tulee välttää ja esimerkiksi veronumerosäädösten toisen vaiheen osalta ei ole onnistuttu. Ilmoitusmenettely on kohdistettu myös pieniin kunnossapitotöihin, joiden kokonaismäärä kiinteistökannassa on merkittävä, mutta merkitys verovalvonnan näkökulmasta vähäinen. Tilaajalle voidaan asettaa vain sellaisia selvitysvelvollisuuksia, joista tämä pystyy huolehtimaan hakemalla tietoa julkisista tai rakennus- ja muille toimialoille tietopalveluja tuottavien yritysten rekistereistä. Tiedonvaihtoeiteitä on syytä pikaisesti purkaa.

Työnantajia edustavat järjestöt pitivät hyvänä nykyisen tilaajan selvitysvelvollisuuden kehittämistä ja sitä, ettei edetä työryhmän väliraportissa esitettyjen yhteisvastuuta koskevien sääntelymallien pohjalta. Alipalkkausongelman katsottiin liittyvän erityisesti lähetettyihin työntekijöihin. Tilaajan selvitysvelvollisuuden täsmentäminen ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen katsottiin keinoina riittäviksi. Mahdollisen yhteisvastuujärjestelmän säätämisessä nähtiin useita ongelmia. Asianmukaisesti toimineeseen tilaajaan ei saisi koskaan kohdistua haitallisia seuraamuksia tilanteissa, joissa sopimuspuoli ei ole noudattanut omia lakisääteisiä velvoitteitaan. Lisäksi tuotiin esille, että yrityksille ei tule sisällyttää valvontavelvoitteita, jotka luonteensa puolesta kuuluvat viranomaiselle. Ulkomaisten sopimuspuolten kohdalla tilaajavastuuselävitysten hankkiminen on edelleen työlästä. Lisäksi Elinkeinoelämän keskusliitto EK toi esille, että esityksessä olisi tullut täsmentää korotetun laiminlyöntimaksun määräämistä siten, että se voitaisiin määrätä vain, jos sopimuspuoli olisi syyllistynyt maksumuvelvoitteiden rikkomiseen.

Palkansaajakeskusjärjestöjen mietintöön liittyvässä täydentävässä lausumassa kiinnitettiin huomiota eräisiin toimeksiannon kan-

nalta ongelmallisiin tulemiin. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden kuudennessa ohjelmassa ja sen toimeenpanoa koskevassa keskustelussa tilaajavastuun uudistamiselle on annettu varsin suuri paino. Julkisuudessa on annettu kuva tilaajavastuulain kokonaisuudistuksesta, jolla on olennainen merkitys verovuotojen tukkimisessa tavoitteeksi asetetun 300—400 miljoonan euron osalta. Työryhmän ehdotus ei ole sanan varsinaisessa merkityksessä kokonaisuudistus, eikä esitetyillä korjauksilla ole olennaista vaikutusta verovuotojen tukkimiseen. Esitetyt muutokset eivät auta alipalkkaukseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseen, erityisesti kun työtä teetetään alihankintana ulkomailta. Palkansaajakeskusjärjestöjen mukaan toimiva tilaajavastuu edellyttää, että myös alihankkijat otavat vastuuta tekemisistään. Tätä edellyttää myös EU:ssa valmisteilla oleva lähetettyjen työntekijöiden täytäntöönpanodirektiivin 12 artikla. Nämä ongelmat on otettava huomioon tilaajavastuun kehittämistä koskevassa jatkotyössä. Sama huoli ja esitettyjen toimien riittämättömyys tuotiin esille Palvelualojen ammattiliitto PAM:n lausunnossa.

Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoo, että esitetyssä lakiehdotuksessa näyttää riittävällä tavalla otetun huomioon tiedonsaantioikeuksien ja henkilötietojen tarkkarajaisesta säätämisestä. Lausunnossa kiinnitettiin huomiota perustuslakivaliokunnan linjauksiin (PeVL 14/1998 vp ja PeVL 51/2002 vp) sekä toimiston aikaisempaan lausuntoon välimietinnöstä.

Yhteenveto lausunnosta on kokonaisuudessaan luettavissa työ- ja elinkeinoministeriön Internet sivuilla (www.tem.fi Etusivu > Ajankohtaista > Vireillä > Strategiset ohjelmat ja kärkihankkeet > Harmaan talouden torjunta > Tilaajavastuulaki).

Hallituksen esitykseen on tehty useita muutoksia, joilla on pyritty ottamaan huomioon lausunnonantajien esiintuomia näkökohtia.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esityksessä ehdotetaan tilaajavastuulain 5 §:n 1 momentin 3 kohtaa muutettavaksi siten, että tilaaja voisi selvittää sopimuspuolen verojen maksamista koskevat tiedot ensisijaisesti julkisesta verovelkarekisteristä.

Julkisen verovelkarekisterin perustamista ehdotetaan hallituksen esityksessä laeiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain sekä tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain 5 §:n muuttamisesta (204/2013 vp.), joka on parhaillaan eduskunnan käsittelyssä. Esityksessä ehdotetaan

muutettavaksi myös tilaajavastuulain 5 §:ää, jonka muuttamista esitetään myös tässä hallituksen esityksessä.

Esityksessä ehdotettu tilaajavastuulain edellä mainittu muutosehdotus edellyttää, että julkinen verovelkarekisteri on otettu käyttöön.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä

4 §. Poikkeukset soveltamisalasta. Pykälän 1 momentissa säädetään kynnysarvoista, joiden alittuessa lakia ei sovelleta. Lain soveltamisen ja sen tavoitteiden kannalta on perusteltua, että pienehköt alihankintasopimukset ja vuokratyötä koskevat sopimukset eivät kuulu lain soveltamisalaan. Momentin 2 kohdassa olevaa lain soveltamisen euromääristä alarajaa ehdotetaan korotettavaksi noin seitsemän vuoden indeksitarkistusta vastaavalla määrällä siten, että jatkossa lakia ei sovellettaisi, jos 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonnlisäveroa on alle 9 000 euroa.

Pykälän 2 momentista ehdotetaan korjattavaksi kirjoitusvirhe.

Pykälän 3 momentissa olisi nykysääntelyä vastaava säännös.

4 a §. Muu lainsäädäntö tilaajan velvollisuuksista. Esityksessä ehdotettujen muutosten myötä tilaajaan ja hänen sopimuspuoleensa kohdistuva sääntely lisääntyy sekä tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetussa laissa että lähetetyistä työntekijöistä annetussa laissa. Tilaajan ja sopimuspuolen velvoitteiden kokonaiskuvan helpottamiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 a §, jossa viitataan lähetetyistä työntekijöistä annettuun lakiin.

5 §. Tilaajan selvitysvelvollisuus. Pykälässä säädetään tilaajan selvitysvelvollisuuden sisällöstä suurelta osin nykysääntelyä vastaavasti. Pykälän 1 momentin mukaan, tilaajan sopimuspuolella olisi jatkossakin velvollisuus toimittaa tarvittavat tiedot ja selvitykset tilaajalle ja tilaajalla olisi velvollisuus pyytää tietoja ja selvityksiä, jos sopimuspuoli ei niitä automaattisesti toimita. Tiedot olisi hankittava ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen laissa tarkoitetusta vuokratyöntekijän käytös-

tä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä.

Pykälän 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että jatkossa tilaajan selvitysvelvollisuuden täyttäminen olisi verotietojen osalta ensisijaisesti tarkoitus toteuttaa verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 20 a §:n mukaista yritysten verovelkarekisteriä hyödyntäen. Jos verovelkarekisteristä ilmenee, että sopimuspuolella on verovelkarekisteriin merkittyä verovelkaa, olisi tilaajan, täyttääkseen selvitysvelvollisuutensa, selvitettävä verovelan määrä pyytämällä sopimuspuolta toimittamaan viranomaisen antama todistus verovelan määrästä. Käytännössä tämä tarkoittaisi verovelkatoistuksen toimittamista. Tämän jälkeen olisi tilaajan harkinnassa, tekeekö se verovelkaisen yrityksen kanssa sopimuksen. Pelkkä sopimuspuolen verovelka tai sitä koskevan maksusuunnitelman puuttuminen ei jatkossa enää johtaisi siihen, että tilaajalle voitaisiin määrätä laiminlyöntimaksu.

Jos tilaajan olisi 9 §:ssä tarkoitetulla tavalla täytynyt tietää, ettei sopimuspuolella ole tarkoitusta täyttää lakisääteisiä maksuveloitteita, voitaisiin tilaajalle määrätä korotettu laiminlyöntimaksu. Tässä arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon myös verovelka, jonka osalta ei ole tehty maksusuunnitelmaa silloin, kun yrityksen koko ja toiminnan laajuus huomioon ottaen verovelkaa on pidettävä merkittävänä.

Pykälän 1 momentin 4 kohtaa ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että eläkevakuutusilla tarkoitetaan työntekijöiden eläkevakuutuksia. Tilaajan selvitysvelvollisuus ei koske yrittäjän YEL-vakuutusta.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 kohta, jossa velvoitettaisiin tilaaja selvittämään sopimuspuolelta, kuinka työntekijöiden työterveyshuolto on järjestetty. Selvitysvelvollisuus voitaisiin täyttää esittämällä tilaajalle työterveyshuoltosopimus. Selvitykseksi riittäisi myös sopimuspuolen itse laatima kirjallinen selvitys, josta ilmenisi lakisääteisen työterveyshuollon järjestäminen. Tällöin selvityksestä tulisi ilmetä vähin-

tään se, missä työntekijöiden työterveyshuolto on sovittu järjestettävän. Silloin, kun sopimuspuolella ei sopimusta tehtäessä olisi vielä velvollisuutta järjestää työterveyshuoltoa, tulisi tilaajalle antaa selvitys siitä, miten sopimuspuoli aikoo järjestää työntekijöiden työterveyshuollon.

Työnantaja voi järjestää työterveyspalvelut itse tai ostaa ne yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kunnan terveyskeskus järjestää työterveyshuollon palveluita niitä haluaville työnantajille. Työnantajan velvollisuudesta järjestää työterveyshuolto säädetään työterveyshuoltolaissa (1383/2001).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin nykysääntelyä vastaavasti selvitysvelvollisuudesta silloin, kun sopimuspuolena on ulkomainen yritys. Verotietojen osalta jatkossa ulkomaisen yrityksen olisi toimitettava tilaajalle selvitys siitä, ettei sillä ole yli verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 20 b §:n 1 momentin 2 kohdassa määriteltyä verovelkaa, josta ei ole tehty maksusuunnitelmaa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi toinen virke, jonka mukaan ulkomaisen sopimuspuolen olisi lisäksi toimitettava 1 momentin 1 ja 3 kohdan mukaiset selvitykset, jos sopimuspuolena toimivalla ulkomaisella yrityksellä on yritys- ja yhteisötietolaissa (244/2001) tarkoitettu yritys- ja yhteisötunnus. Tällöin ulkomaisen yrityksen olisi toimitettava sekä sijoittautumisensa tiedot että tiedot ja todistukset Suomen rekistereistä. Uusi säännös olisi vallitsevan oikeuskäytännön mukainen, ja se selkeyttäisi lain soveltamista.

Momenttiin lisättäväksi ehdotetun uuden kolmannen virkkeen mukaan tilaajan olisi jatkossa selvitettävä kaikkien sopimuksen mukaista työtä tekevien lähetettyjen työntekijöiden sosiaaliturvan määräytyminen ennen sopimuksen mukaisen työn teon aloittamista. EU:n ja ETA:n alueelta lähetettyjen työntekijöiden osalta tämä tapahtuisi E101/A1-todistuksella, sosiaaliturvasopimusmaista tulevien lähetettyjen työntekijöiden osalta vastaavalla todistuksella ja sopimuksettomista kolmansista maista tulevien työntekijöiden osalta eläkevakuuttamista koskevilla tiedoilla. Sopimuspuoli voisi toimittaa todistuksen ennen työnteon aloittamista, mutta tilaajan

olisi saatava ne viimeistään työtä aloitettaessa. Tilaajan velvollisuutena olisi esimerkiksi varmistaa, että luovuttaessaan sopimuspuolelle työkohteen tilaaja saa haltuunsa kaikkien lähetettyjen työntekijöiden osalta edellä mainitut todistukset. Tilaaja voisi työn tekoa aloitettaessa valvoa, keitä työntekijöitä tilaajan tiloihin tai työkohteeseen tulee. Jos sopimuspuolella ei ole työntekijän eläkelain mukaan vakuuttamisvelvollisuutta, selvitykseksi riittää sopimuspuolen antama tieto työn teettäjälle siitä, millä perusteella vakuuttamisvelvollisuutta ei ole. Jäljempänä 6 momentissa säädettäisiin sopimuksen mukaisen työn teon aloittamisen jälkeisestä todistusten toimittamisesta.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin jatkossa verovelkarekisterin käyttömahdollisuudesta. 3 momenttiin tehtäisiin tätä koskeva tekninen muutos.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin nykysääntelyä vastaavasti niistä tilanteista, jolloin tilaajan ei tarvitse pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja todistuksia. Myöskään jäljempänä säädettävässä uudessa 6 momentissa tarkoitettuja tietoja ei tarvitsisi edellyttää momentissa säädetyissä tilanteissa. Momentin 2 kohdassa säädetään sopimuspuolen toiminnan vakiintumisesta. Toiminnan ja sopimussuhteen vakiintuneisuutta on vaikea määrittää vuosina. Toiminnan vakiintuneisuutta harkittaessa painoa voidaan kuitenkin panna sille, että yritys on tosiasiallisesti harjoittanut liiketoimintaa vähintään kolme vuotta. Selvitykset ja tiedot on kuitenkin aina pyydettävä, jos tilaajalla on syytä epäillä, ettei sopimuspuoli aio täyttää velvoitteitaan. Selvityksiä ei saa jättää hankkimatta vain sillä muodollisella perusteella, että yritys on ollut toiminnassa yli kolme vuotta, jos tilaaja epäilee, että velvoitteet voivat olla hoitamatta. Toisaalta tilaajalla ei ole velvollisuutta selvittää yli kolme vuotta toimineen yrityksen taustoja, jos tilaajalla ei ole syytä epäillä alihankkijan tai työvoimaa vuokraavan yrityksen rehellisyyttä.

Momentin 2 kohdan soveltaminen edellyttää aina tilaajan harkintaa sekä tietoa sopimuspuolen yritystoiminnan vakiintumisesta. Tilaajan on pystyttävä asiakirjalla todistamaan sopimuspuolen yritystoiminnan vakiintuminen. Lisäksi edellytettäisiin, ettei tilaajan

tiedossa ole seikkoja, jotka poistavat perustellun syyn luottaa sopimuspuoleen. Tällainen voisi olla esimerkiksi tieto yrityksen ennakkoperintärekisteristä poistamisesta.

Pykälän 5 momentissa olisi nykysääntelyä vastaava säännös.

Pykälän 6 momentissa olisi uusi lähetetyistä työntekijöistä annetun lain 1 §:n 2 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettuja lähetettyjä työntekijöitä koskeva säännös. Tilaaajan olisi jatkossa sopimusta tehdessään edellytettävä, että sopimuspuoli toimittaa sopimuksen mukaisen työn aloittamisen jälkeen lähetettyjen, lähetettyjen työntekijöiden osalta todistukset sosiaaliturvan määräytymisestä viimeistään ennen kuin nämä aloittavat työn teon.

Sopimuksen mukaisen työn katsottaisiin alkaneen, kun ensimmäinen sopimusta koskeva työsuoritus aloitettaisiin. Tämän ajankohdan jälkeen lähetettyä työntekijää koskeva todistus sosiaaliturvan määräytymisestä olisi toimitettava tilaajalle ennen kuin kyseinen työntekijä aloittaa työnsä.

EU:n ja ETA:n alueelta tulevien ulkomaisten työntekijöiden osalta eläkevakuuttamista koskevat tiedot osoitetaan E101/A1-todistuksilla. Ulkomaisten työntekijöiden osalta tavanomaista on, että sopimusta tehtäessä ei ole vielä tietoa henkilöistä, jotka tulevat Suomeen työn suorittamaan. Kun E101/A1-todistus osoittaa eläkevakuuttamisen työntekijäkohtaisesti, sopimuspuolen lakisääteisten velvoitteiden selvittämisen kannalta merkitystä on sillä, että ulkomaista eläkevakuuttamista koskevia tietoja seurataan sopimusaikana, mikäli tietoja ei ole saatu ennen sopimuksen tekemistä. Kolmansista maista tulevat työntekijät vakuutetaan Suomessa, ellei työntekijä tule maasta, jolla on sosiaaliturvaa koskeva sopimus Suomen kanssa. Suomessa vakuutettujen työntekijöiden osalta työntekijän vaihtumisella ei ole vastaavaa merkitystä eläkevakuuttamista koskeviin tietoihin, koska Suomen järjestelmä perustuu kollektiivisiin tietoihin vakuutusten ottamisesta ja velvoitteiden hoitamista tarkastellaan vuositasona. Vakuuttamistiedot eivät koske yksittäisiä työntekijöitä toisin kuin E101/A1-todistukset.

Tilaaajan olisi jatkossa sopimusta tehdessään edellytettävä, että sopimuspuoli toimittaa todistuksen lähetetyn työntekijän sosiaali-

turvan määräytymisestä silloin, kun sopimuspuoli käyttää lähetettyjä työntekijöitä, joiden osalta ei ole toimitettu 2 momentissa tarkoitettuja tietoja. Tilaaajan velvollisuus koskisi asian esiin ottamista sopimuksentekotilanteessa. Tilaaajalla ei olisi yleistä velvollisuutta varmistaa, että sopimuspuoli hoitaa velvoitteensa sopimuskauden aikana, vaan tilaaja täyttäisi velvoitteensa ottamalla sopimuksenteon yhteydessä kirjallisesti esille sopimuspuolen velvollisuuden. Sopimuspuolen olisi annettava tilaajalle todistukset ennen työntekijöiden työnteon aloittamista ja sopimuspuolen velvollisuudesta toimittaa tietoja säädettäisiin erikseen lähetetystä työntekijöistä annetussa laissa.

Koska kyseinen velvollisuus olisi osa tilaaajan selvitysvelvollisuutta, olisi tilaaja velvollinen tarvittaessa osoittamaan velvollisuuden täyttämisen ja tämän vuoksi olisi asiaa käsiteltävä kirjallisesti. Säännöksen laiminlyönnistä voitaisiin määrätä 9 §:n mukainen laiminlyöntimaksu.

Pykälän 7 momentissa säädettäisiin voimassa olevaa 6 momenttia vastaavasti selvitysten ja todistusten säilyttämisestä. Säilytettäviin selvityksiin lisättäisiin uudessa 6 momentissa tarkoitettut tiedot. Tilaaajan velvollisuuden kuuluisi myös säilyttää 6 momentissa edellytetyt tiedot.

Pykälän 8 momentissa säädettäisiin voimassa olevaa 7 momenttia vastaavasti rakentamistoimintaan sovellettavista erityissäännöksistä.

9 §. Laiminlyöntimaksu ja korotettu laiminlyöntimaksu. Lain seuraamusjärjestelmää ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi siten, että selvitysvelvollisuuden rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset määräytyisivät kaikkien tilaajien osalta samoin perustein, vaikka eri aloilla selvitysvelvollisuuden sisältö vaihtelisi. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tilaajalle olisi määrättävä laiminlyöntimaksu, jos tilaaja olisi laiminlyönyt 5 tai 5 a §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuuden. Säännös vastaisi voimassa olevaa 9 §:n 1 momentin 1 kohtaa. Momentin 2 kohdan mukaan laiminlyöntimaksu määrättäisiin, jos tilaaja olisi tehnyt sopimuksen tässä laissa tarkoitettua työstä liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaiseen liiketoimintakielloon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai

yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon. Säännös vastaisi voimassa olevaa 9 §:n 1 momentin 2 kohtaa.

Momentin 3 kohdan mukaan laiminlyöntimaksu määrättäisiin, jos tilaaja on tehnyt tässä laissa tarkoitetun sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt tietää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää sopimuspuolena ja työnantajana lakisääteisiä maksuvelvoitteitaan. Säännös koskisi voimassa olevaa 9 §:n 1 momentin 3 kohtaa vastaavasti lähinnä tapauksia, joissa tilaaja osoittaa selvää ja yleisen elämäkokemuksen mukaan havaittavaa välinpitämättömyyttä siitä, että hänen sopimuspuolensa ei noudata maksuvelvoitteitaan. Edellytyksenä olisi esimerkiksi, että tilaaja on voinut käsittää sopimustarjouksesta, että työtä ei voida tarjotulla hinnalla tehdä sopimuksen mukaisen työtuloksen aikaansaamiseksi siten, että sopimuspuoli työnantajana huolehtii myös verojen tilittamisesta sekä työnantajan sosiaaliturvamaksujen ja vähimmäispalkkojen maksamisesta kaikille työtuloksen aikaansaamiseen tarvittaville työntekijöille. Pelkästään sopimuksen alhainen hinta ei kuitenkaan olisi peruste määrätä korotettua laiminlyöntimaksua.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin laiminlyöntimaksun määrästä. Laiminlyöntimaksun määrää on viimeksi tarkistettu tammikuussa 2014 valtioneuvoston asetuksella 951/2013 siten, että laiminlyöntimaksun vähimmäismääräksi tuli 1 702 euroa ja enimmäismääräksi 17 024 euroa. Laiminlyöntimaksun vähimmäis- ja enimmäismääriä ehdotetaan korotettavaksi siten, että jatkossa laiminlyöntimaksuksi määrätään vähintään 2 000 euroa ja enintään 20 000 euroa. Laiminlyöntimaksuihin tehtävät muutokset mahdollistaisivat sen, että toistuvissa laiminlyöntitilanteissa voitaisiin jatkossa käyttää huomattavasti ankarampia seuraamuksia. Moitittavimmista tekemuodoista voitaisiin määrätä korotettu laiminlyöntimaksu, jolloin laiminlyöntimaksun enimmäismäärää voitaisiin paremmin käyttää toistuviin selvitysvelvollisuuden rikkomisiin. Korotettu laiminlyöntimaksu määrättäisiin, jos tilaaja on tehnyt sopimuksen 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa.

Korotettu laiminlyöntimaksu olisi vähintään 20 000 euroa ja enintään 65 000 euroa. Korotetun laiminlyöntimaksun vähimmäismäärä vastaa laiminlyöntimaksun enimmäismäärää ja sitä korotettaisiin samassa suhteessa siten, että jatkossa vähimmäismäärä olisi 20 000 euroa. Myös korotetun laiminlyöntimaksun enimmäismäärää korotettaisiin vastaavassa suhteessa ja sen enimmäismäärä olisi jatkossa 65 000 euroa.

Pykälän 3 momentissa säädetään laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä huomioon otettavista seikoista nykysääntelyä vastaavasti.

Voimassa olevaa sääntelyä vastaavasti 4 momentissa säädettäisiin laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun kohtuullistamisesta.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin nykysääntelyä vastaavasti selvitysvelvollisuuden täyttämisen vaikutuksista tehtäessä sopimus liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon.

9 a §. *Korotettu laiminlyöntimaksu.* Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Korotetusta laiminlyöntimaksusta säädettäisiin jatkossa 9 §:ssä ja korotettua laiminlyöntimaksua sovellettaisiin jatkossa kaikilla aloilla.

9 b §. *Laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun rahamäärän tarkistaminen.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi 9 a §:n kumoamisesta johtuva muutos. Korotetusta laiminlyöntimaksusta säädettäisiin jatkossa 9 §:ssä.

1.2 Laki lähetetyistä työntekijöistä

8 §. *Valvonta.* Pykälän 1 ja 2 momentissa olisi voimassa olevaa 8 §:ää vastaava säännös. Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka mukaan työsuojeluviranomaisilla olisi pyynnöstä oikeus saada työnantajalta nähtäväkseen 8 b §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen liittyvät asiakirjat ja tarvittaessa jäljennökset niistä. Näihin asiakirjoihin katsottaisiin kuuluvan alihankintaa tai vuokratyötä koskeva sopimus. Tämä on tarpeen muun muassa sen vuoksi, että valvova viranomai-

nen pystyy selvittämään, kuuluuko sopimus lain soveltamisen piiriin.

8 b §. Tietojen antaminen työn teettäjälle. Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi lakiin uusi 8 b §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi työnantajalle velvollisuus antaa omalle sopimuspuolelleen eli työn teettäjälle todistus lähetettyjen työntekijöidensä sosiaaliturvan määräytymisestä viimeistään ennen työntekijän työn teon aloittamista silloin, kun työntekijä lähetetään sopimuksen mukaisen työn alkamisen jälkeen. Lähetetyn työntekijän työnantajalle ehdotettu velvollisuus antaa työn teettäjälle sopimuksen mukaisen työn alkamisen jälkeen todistukset sopimusaikana lähetettävien työntekijöiden sosiaaliturvan määräytymistä ennen heidän työn aloittamistaan täydentää tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain selvitysvelvollisuutta.

Sopimuksen mukaisen työn katsottaisiin alkaneen, kun ensimmäinen sopimusta koskeva työsuoritus aloitettaisiin. Tämän ajankohdan jälkeen lähetettyä työntekijää koskeva todistus sosiaaliturvan määräytymisestä olisi toimitettava tilaajalle ennen kuin kyseinen työntekijä aloittaa työnsä.

Sopimuksenaikaisen tiedonantovelvollisuuden ehdotetaan koskevan ainoastaan alihankinta- ja työvoiman vuokraustilanteita eli 1 §:n 2 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettuja lähettämistilanteita ja vain sopimuksen mukaisen työn aloittamisen jälkeen lähetettäviä työntekijöitä. Soveltamisalarajaus liittyy tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain velvoitteisiin, joita sovelletaan ainoastaan alihankinta- ja työvoiman vuokraustilanteissa myös ulkomaisiin toimijoihin näissä tilanteissa.

EU:n ja ETA:n alueelta lähetettyjen työntekijöiden osalta velvollisuuden täyttäminen tapahtuisi E101/A1-todistuksella, sosiaaliturvasopimusmaista tulevien lähetettyjen työntekijöiden osalta vastaavalla todistuksella ja sopimuksettomista kolmansista maista tulevien työntekijöiden osalta eläkevakuuttamista koskevilla tiedoilla. Jos lain mukaan vakuuttamisvelvollisuutta ei ole, selvitykseksi riittää sopimuspuolen antama tieto työn teet-

täjälle siitä, millä perusteella vakuuttamisvelvollisuutta ei ole.

Mikäli työnantaja on jo ennen sopimuksen mukaisen työn aloittamista antanut tiedon työn teettäjälle tilaajavastuulain mukaisesti kaikista sopimuksen puitteissa työskentelevistä lähetetyistä työntekijöistä, ei tietoja tarvitsisi antaa enää uudelleen työn teettäjälle sopimuskauden aikana. Ehdotus lisäisi ainoastaan vähän ulkomaisen työnantajan hallinnollista taakkaa käytännössä, koska ulkomaiset toimijat joutuvat jo nykyään antamaan edellä mainitun tilaajavastuulain perusteella työn teettäjälle eli tilaajalle selvityksen muun muassa työntekijöidensä eläkevakuutuksesta toimittamalla E101/A1-todistuksen.

Sopimuksenaikaisen tiedonantovelvollisuuden voisi olettaa lisäävän jonkin verran ulkomaisten toimijoiden hallinnollista taakkaa, kun työnantaja lähettää sopimuskauden aikana uusia työntekijöitä työskentelemään sopimusta koskevaan työkohteeseen Suomeen tai kun sopimusta tehtäessä ei ole voitu näitä eläketietoja vielä antaa. Näissä tilanteissa työnantajan tulisi antaa tiedot lähetettävien työntekijöiden sosiaaliturvan määräytymisestä viimeistään ennen näiden työntekijöiden työn teon alkamista. Valvonta- ja oikeuskäytännössä edellytetään selvitystä lähetettyjen työntekijöiden sosiaaliturvan määräytymisestä myös sopimusaikana ja siten ehdotus ei lisäisi yritysten hallinnollista taakkaa.

Kirjallinen todistus velvollisuuden täyttämisestä tulee säilyttää sopimuksen mukaisen työn keston ajan. Työnantajan olisi pystyttävä asiakirjalla todistamaan, että se on toimit-
tanut 1 momentissa mainitun tiedon työn teettäjälle.

Tiedonantovelvollisuutta ei sovellettaisi 2 momentin mukaan, jos 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonnäisäveroä on alle 9 000 euroa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Tältä osin säännöksen soveltamisala vastaisi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain soveltamisalaa.

Momentissa huomioitaisiin myös se, että ilmoitusvelvollisuutta ei voi kiertää pilkko-

mallalla sopimusta pienempiin osiin. Raja-arvoja laskettaessa työn katsottaisiin jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos työn teettäjälle tehty työ tai työtulos muodostuisi peräkkäisistä, keskeytymättöminä tai vain lyhytaikaisin keskeytyksin jatkuvista määräaikaisista sopimuksista. Säännöstä sovellettaisiin siitä lukien, kun vuokratyötä koskevan sopimuksen mukainen työskentely tai alihankintatyöstä sovittu vastike ylittäisi ensimmäisen kerran momentissa ehdotetut raja-arvot.

8 c §. Tietojen antaminen valvontaviranomaisesta. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 8 c §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin työnantajan velvollisuudesta antaa kirjallinen tieto lain noudattamista valvovasta ja neuvoja antavasta viranomaisesta Suomeen lähetettävälle työntekijälleen viimeistään ennen työnteon alkamista Suomessa. Tiedonantovelvoitteella parannettaisiin lähetettävien työntekijöiden mahdollisuutta selvittää etukäteen ennen Suomeen lähettämistä sovellettavat vähimmäistyöehdot suomalaiselta viranomaiselta. Ulkomaiset työntekijät ovat riippuvaisia monesti työnantajansa antamista tiedoista Suomessa työskentelyn aikana sovellettavista työehdoista. Ehdotuksen tarkoituksena on edistää Suomeen lähetettävien työntekijöiden tietoisuutta viranomaisesta, joka antaa tietoja Suomessa tehtävään työhön sovellettavista työehdoista sekä valvoo näiden ehtojen noudattamista. Mikäli työnantaja on asettanut 4 a §:ssä tarkoitetun edustajan, myös edustaja voisi antaa kyseisen tiedon Suomeen lähetettävälle työntekijälle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin työn teettäjän velvollisuudesta antaa ulkomaiselle sopimuspuolelleen kirjallisesti tieto siitä, kuka valvoo lain noudattamista ja antaa tietoja ja neuvoja lain soveltamisesta. Kirjallisesti annettu tieto tulisi olla todennettavissa sopimuksenmukaisen työn keston ajan. Tämä mahdollistaisi viranomaisen valvonnan veloitteen noudattamiseksi. Ehdotuksen tavoitteena on lisätä lähetettyjen työntekijöiden työnantajien tietoisuutta lähetettyihin työntekijöihin sovellettavista Suomen vähimmäistyöehdoista ja viranomaistahosta, joka neuvoa ulkomaisia toimijoita näissä asioissa ja myös valvoo lähetetyistä työntekijöistä annetun lain noudattamista.

Käytännössä ehdotus tarkoittaisi sitä, että työn teettäjän tulisi antaa kirjallisesti tieto ulkomaiselle sopimuspuolelleen työntekopaidan aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen yhteystiedoista. Kirjallisen tiedon voi antaa esimerkiksi sopimuksissa, sähköpostitse sopimuspuolen ilmoittamaan osoitteeseen. Aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue valvoo lähetetyistä työntekijöistä annetun lain noudattamista sekä antaa tietoja ja neuvoa ulkomaisia työnantajia että heidän työntekijöitään lakia koskevista kysymyksissä. Ehdotus lisäisi jonkin verran työn teettäjän hallinnollista taakkaa sen tehdessä sopimuksia ulkomaisien palvelujen tarjoajien kanssa. Työn teettäjän tiedonantovelvoitetta tehostaisivat myös 9 a §:ään ehdotetut muutokset. Lähetetyn työntekijän työnantajalle ehdotettu velvoite antaa tieto lakia valvovasta viranomaisesta ja rangaistusuhan lisääminen työn teettäjän ja työnantajan tiedonantovelvollisuuden tehosteeksi pyrkivät varmistamaan ehdotettujen velvoitteiden noudattamista.

Tiedonantovelvoitteita ei sovellettaisi 3 momentin mukaan, jos 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonnäisäveroa on alle 9 000 euroa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Tältä osin säännöksen soveltamisala vastaisi tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain soveltamisalaa.

Momentissa huomioitaisiin myös se, että ilmoitusvelvollisuutta ei voi kiertää pilkkomalla sopimusta pienempiin osiin. Raja-arvoja laskettaessa työn katsottaisiin jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos työn teettäjälle tehty työ tai työtulos muodostuisi peräkkäisistä, keskeytymättöminä tai vain lyhytaikaisin keskeytyksin jatkuvista määräaikaisista sopimuksista. Säännöstä sovellettaisiin siitä lukien, kun vuokratyötä koskevan sopimuksen mukainen työskentely tai alihankintatyöstä sovittu vastike ylittäisi ensimmäisen kerran momentissa ehdotetut raja-arvot.

Lisäksi työn teettäjällä ei olisi 2 momentissa mainittua tiedonantovelvoitetta silloin, kun työn teettäjän ja työnantajan sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta. Sopi-

mussuhdetta voitaisiin pitää vakiintuneena noin kahden vuoden jälkeen, jos sanottuna aikana on myös käytännössä tehty tilaajan ja sopimuspuolen välillä tilaajavastuulaissa tarkoitettuja sopimuksia. Säännös vastaisi tilaajavastuulain 5 §:n 4 momentin 3 kohdassa säädettyä sopimussuhteen vakiintumista.

9 a §. Rangaistussäännös. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että uusi 8 b §:ssä momentissa säädettyä esitetty työnantajaa koskevan tiedonantovelvollisuuden (tietojen antaminen työn teettäjälle) rikkominen olisi rangaistavia.

Pykälän 1 momentin perusteella voitaisiin rangaista joko työnantajaa tai tämän edustajaa taikka 4 a §:ssä tarkoitettua edustajaa. Työnantajan tai tämän edustajan taikka työnantajan 4 a §:n mukaisesti asettaman edustajan vastuu kohdentuisi rikoslain (39/1889) 47 luvun 7 §:n mukaisesti. Menettelystä tuomittaisiin se, jonka velvollisuuksien vastainen laiminlyönti olisi. Pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa ylin johto vastaisi tiedonantovelvollisuuden yleisestä organisoinnista siten, että ylimmän johdon velvollisuutena olisi luoda työpaikalle menettelytavat ja yleiset ohjeet tiedon antamisesta työn teettäjälle. Organisaatiossa alemmalla tasolla olevan toimihenkilön tai työntekijän katsottaisiin syyllistyneen velvollisuuksiensa vastaiseen laiminlyöntiin vain, jos hän ei noudata menettelytapoja ja -ohjeita.

Pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että siinä säädetäisiin rangaistavaksi myös työnantajan tai työn teettäjän 8 c §:ssä säädetyn tiedonantovelvollisuuden rikkominen. Kun uuden tiedonantovelvollisuuden ehdotetaan koskevan vain työnantajaa tai tämän edustajaa ja tiedon antaminen lakia valvovasta ja neuvoja antavasta tahosta olisi 4 a §:ssä tarkoitettulle edustajalle mahdollisuus eikä velvollisuus, olisi tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnistä ainoastaan rangaistuksen uhalla vastuussa työnantaja tai tämän edustaja. Työn teettäjän tai tämän edustajan tai työnantajan vastuu kohdentuisi rikoslain 47 luvun 7 §:n mukaisesti. Menettelystä tuomittaisiin se, jonka velvollisuuksien vastainen laiminlyönti olisi. Voimassa olevan lain mukaan lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta tuomitaan myös työn teettäjä tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö 4 a §:ssä säädetyn huolehtimisvelvollisuuden, työn teettäjän edustaja kuitenkin vain huomioon ottaen työpaikalla annetut ohjeet ja menettelytavat. Hallituksen esityksessä 142/2005 vp. on kuvattu vastuun jakautumista ja kohdentamista perusteellisemmin ja ehdotuksella ei muuteta näitä periaatteita.

Pykälän 3 momentissa olisi voimassa olevaa 3 momenttia vastaava säännös.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa viitattaisiin rikoslain vastuun kohdentumista koskevaan säännökseen. Menettelystä tuomittaisiin se, jonka velvollisuuksien vastainen laiminlyönti olisi. Vastuu määräytyisi työnantajan ja tämän edustajien kesken sekä työn teettäjän ja tämän edustajien kesken rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Mikäli työnantajan asettama 4 a §:ssä tarkoitettu edustaja on yhteisö tai muu oikeushenkilö, noudatetaan laiminlyönnin määräämisessä oikeushenkilön puolesta toimivaan henkilöön rikoslain 5 luvun 8 §:n säännöstä oikeushenkilön puolesta toimimisesta.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivästä tammikuuta 2015.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivästä tammikuuta 2015.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Tilaajavastuulakiehdotuksen 9 ja 9 a §:n mukainen laiminlyöntimaksu on sellainen rangaistusluonteinen taloudellinen seuraamus, jonka perustuslakivaliokunta on valtiosääntöoikeudellisesti rinnastanut rikosoikeudelliseen seuraamukseen. Tällaisen hallinnollisen seuraamuksen yleisistä perusteista on säädetty perustuslain 2 §:n 3 momentissa edellytetyllä tavalla lailla, koska sen määrittämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Laissa on täsmällisesti ja selkeästi määriteltävä seuraamuksen ja sen suuruuden perusteista ja oikeusturvasta. Perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaate ja siihen liittyvä täsmällisyysvaatimus eivät sellaiseen kohdistu rangaistusluonteisten taloudellisten seuraamusten määrittelyyn, mutta tarkkuuden yleistä vaatimusta ei tällaisen säänte-

lyn yhteydessä voida sivuuttaa (PeVL 74/2002 vp, PeVL 57/2010 vp).

Laiminlyöntimaksun ja sen suuruuden perusteista sekä oikeusturvasta säädettäisiin täsmällisesti lailla.

Tilaaajalle voitaisiin jatkossa määrätä laiminlyöntimaksu ainoastaan hänen omien selvitysvelvollisuutta koskevien laiminlyöntiensä seurauksena tai silloin, kun tilaaja on tehnyt sopimuksen 9 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdissa tarkoitettussa tilanteessa. Lain velvoitteet koskevat sopimuksentekotilannetta ja sitä ennen hankittavia tietoja, sekä sopimuksen teon yhteydessä edellytettäviä tietoja. Ti-

laajavastuulain mukainen laiminlyöntimaksu ei olisi päällekkäinen muiden hallinnollisten tai rikosoikeudellisten seuraamusten kanssa. Lakiin ei ehdoteta asetuksenantovaltuutta eikä sillä valtuutettaisi viranomaisia antamaan sitovia määräyksiä.

Hallitus katsoo, ettei esityksessä esitetä selailaista, jonka vuoksi lakiehdotuksia ei voitaisi käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 a §, sellaisena kuin se on laissa 469/2012,

muutetaan 4, 5, 9 ja 9 b §, sellaisina kuin ne ovat, 4 § osaksi laissa 708/2008, 5 § osaksi laissa 469/2012, 9 § osaksi laissa 469/2012 ja 1052/2012 ja 9 b § laissa 469/2012, ja

lisätään lakiin uusi 4 a §, seuraavasti:

4 §

Poikkeukset soveltamisalasta

Tätä lakia ei sovelleta, jos:

1) vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää; tai

2) 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisäveroa on alle 9 000 euroa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos tilaajalle tehty työ tai aikaansaatu työtulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa olevaa soveltamisalarajausta ei sovelleta 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilöstön edustajan tiedonsaantioikeuteen.

4 a §

Muu lainsäädäntö tilaajan velvollisuudesta

Lähetetyistä työntekijöistä annetussa laissa (1146/1999) säädetään tilaajan ja sopimuspuolen velvoitteista silloin, kun toiseen valtioon sijoittautunut yritys lähettää Suomeen työntekijöitä.

5 §

Tilaajan selvitysvelvollisuus

Ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen vuokratun työntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä, tilaajan on pyydettävä sopimuspuolelta ja tämän on annettava tilaajalle:

1) selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain (1118/1996) mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain (1501/1993) mukaiseen arvonlisäverovelvollisten rekisteriin;

2) kaupparekisteriote tai kaupparekisteristä muutoin saadut kaupparekisteriotetta vastaavat tiedot;

3) selvitys siitä, ettei yrityksellä ole verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 20 b §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua verovelkaa taikka viranomaisen antama selvitys verovelan määrästä;

4) todistukset työntekijöiden eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty;

5) selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista;

6) selvitys työterveyshuollon järjestämisestä.

Jos vuokratun työntekijän työnantajana tai alihankintasopimuksen sopimuspuolena toimii ulkomainen yritys, tilaajan on pyydettävä ja yrityksen on toimitettava 1 momentissa tarkoitettua vastaavat tiedot yrityksen sijoitautumismaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksytyllä tavalla. Ulkomaisen sopimuspuolen on lisäksi toimitettava 1 momentin 1 ja 3 kohdan mukaiset selvitykset, jos sopimuspuolena toimivalla ulkomaisella yrityksellä on yritys- ja yhteisötietolaisa (244/2001) tarkoitettu yritys- ja yhteisötietotunnus. Jos ulkomainen sopimuspuoli lähettää Suomeen työhön lähetetyistä työntekijöistä annetun lain 1 §:n 2 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettuja lähetettyjä työntekijöitä, tilaajan on selvittävä työntekijöiden sosiaaliturvan määräytyminen viimeistään ennen tässä laissa tarkoitettua sopimuksen mukaisen työn aloittamista.

Tilaaja voi myös itse hankkia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitettua tietoja sekä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua sopimuspuolen verovelkaa koskevan tiedon Verohallinnolta verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 20 d tai 20 e §:n mukaisesti. Tilaajalla on oikeus hyväksyä muu kuin viranomaisen antama selvitys 1 tai 2 momentissa tarkoitetuksi selvitykseksi tai todistukseksi, jos sen on antanut yleisesti luotettavana pidetty muu arvioija tai tietojen ylläpitäjä.

Tilaajan ei tarvitse pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja todistuksia tai edellyttää sopimusta tehdessään 6 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamista, jos hänellä on perusteltu syy luottaa sopimuspuolen täyttävän lakisääteiset velvoitteensa sillä perusteella, että:

1) sopimuspuoli on valtio, kunta, kuntayhtymä, Ahvenanmaan maakunta, Ahvenanmaan maakunnan kunta tai kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä, Kansaneläkelaitos tai Suomen Pankki, osakeyhtiölaissa (624/2006) tarkoitettu julkinen osakeyhtiö, valtion liikelaitos tai sen kokonaan omistama yhtiö, kunnan tai kuntayhtymän kokonaan omistama yksityisoikeudellinen yhteisö tai yhtiö taikka vastaava ulkomainen yhteisö tai yritys;

2) sopimuspuolen toiminta on vakiintunut;

3) tilaajan ja sopimuspuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta; tai

4) luottamukseen on 1—3 kohdassa säädettyyn rinnastettava syy.

Jos tässä laissa tarkoitettu sopimus on voimassa yli 12 kuukautta, tilaajan sopimuspuolen on toimitettava tilaajalle sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettua todistuksia tai 2 momentissa tarkoitettua vastaavaa tietoa.

Tilaajan on tässä laissa tarkoitettua sopimusta tehdessään edellytettävä, että sopimuspuoli toimittaa sopimuksen mukaisen työn aloittamisen jälkeen lähetettyjen, lähetetyistä työntekijöistä annetun lain 1 §:n 2 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettujen lähetettyjen työntekijöiden osalta todistukset työntekijöiden sosiaaliturvan määräytymisestä ennen kuin nämä aloittavat työn teon.

Edellä 1, 2 ja 6 momentissa tarkoitettua selvityksiä, todistuksia ja tietoja on säilytettävä vähintään kaksi vuotta siitä, kun sopimusta koskeva työ on päättynyt.

Rakentamistoimintaan liittyvästä tilaajan selvitysvelvollisuudesta säädetään 5 a §:ssä.

9 §

Laiminlyöntimaksu ja korotettu laiminlyöntimaksu

Tilaaja on velvollinen maksamaan laiminlyöntimaksua, jos tilaaja on:

1) laiminlyönyt 5 tai 5 a §:ssä tarkoitettua selvitysvelvollisuuden;

2) tehnyt sopimuksen tässä laissa tarkoitettua työstä liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaiseen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon; taikka

3) tehnyt tässä laissa tarkoitettua sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt tietää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää sopimuspuolena ja työnantajana lakisääteisiä maksuvelvoitteitaan.

Laiminlyöntimaksun suuruudeksi määrätään vähintään 2 000 euroa ja enintään 20 000 euroa. Jos tilaaja on rikkonut 1 momentin 2 tai 3 kohdassa säädettyä, määrätään laiminlyöntimaksu korotettuna siten, että laiminlyöntimaksun määrä on vähintään 20 000 euroa ja enintään 65 000 euroa.

Laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä otetaan huomioon selvitysvollisuuden rikkomisen aste, laatu ja laajuus sekä tilaajan ja tämän sopimuspuolen välisen sopimuksen arvo. Laiminlyöntimaksua alentavana tekijänä otetaan huomioon tilaajan pyrkimys estää tai poistaa laiminlyönnin vaikutukset ja sitä korottavana tekijänä tilaajan laiminlyönnin toistuvuus, suunnitelmallisuus ja muut olosuhteet.

Laiminlyöntimaksu voidaan jättää määräämättä tai määrätä maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos tekoa voidaan pitää vähäisenä ja maksun määräämättä jättäminen tai määrääminen vähimmäismäärää

pienempänä on kohtuullista olosuhteet huomioon ottaen.

Laiminlyöntimaksua ei määrätä 1 momentin 2 kohdan perusteella, jos tilaaja on täyttänyt 5 tai 5 a §:n mukaisen selvitysvollisuuden, eikä esitetyistä tiedoista, todistuksista tai selvityksistä ole ilmennyt, että 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu taho on ollut liiketoimintakiellossa.

9 b §

Laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun rahamäärän tarkistaminen

Edellä 9 §:ssä säädetyn laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun enimmäis- ja vähimmäismäärää tarkistetaan rahantarvon muutosta vastaavasti kolmivuotiskausittain valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähetetyistä työntekijöistä annetun lain (1146/1999) 8 ja 9 a §, sellaisina kuin ne ovat, 8 § osaksi laissa 1198/2005 ja 9 a § laissa 1198/2005, ja
lisätään lakiin uusi 8 b ja 8 c § seuraavasti:

8 §*Valvonta*

Tämän lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset lukuun ottamatta 2 §:n 5 momentissa mainittuja tasa-arvolain säännöksiä, joiden noudattamista valvovat tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta.

Työnantajan tai, jos työnantajalla ei ole liikepaikkaa Suomessa, 4 a §:ssä tarkoitetun edustajan on pyynnöstä annettava työsuojeluviranomaisille 4 b §:n 1 momentissa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut tiedot ja selvitykset.

Työsuojeluviranomaisilla on pyynnöstä oikeus saada työnantajalta nähtäväkseen 8 b §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen liittyvät asiakirjat ja tarvittaessa jäljennökset niistä.

8 b §*Tietojen antaminen työn teettäjälle*

Työnantajan tai 4 a §:ssä tarkoitetun edustajan on 1 §:n 2 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa annettava työn teettäjälle sopimuksen mukaisen työn aloittamisen jälkeen lähetetyistä, lähetetyistä työntekijöistä todistus heidän sosiaaliturvan määräytymisestä viimeistään ennen kuin nämä aloittavat työnteon. Kirjallinen todistus velvollisuuden täyttämisestä tulee säilyttää sopimuksen mukaisen työn keston ajan.

Tätä pykälää ei sovelleta, jos 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisävero on alle 9 000 euroa tai 1 §:n 2 momentin

3 kohdassa tarkoitetun vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Näitä raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos työn teettäjälle tehty työ tai aikaansaatu tötulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin.

8 c §*Tietojen antaminen valvontaviranomaisesta*

Työnantajan on annettava lähetetylle työntekijälle tieto lain noudattamista valvovasta ja neuvoja antavasta viranomaisesta viimeistään ennen työn teon alkamista. Tiedon voi antaa myös 4 a §:ssä tarkoitettu työnantajan asettama edustaja.

Työn teettäjän on annettava kirjallisesti tieto lähettävälle yritykselle lain noudattamista valvovasta ja neuvoja antavasta viranomaisesta. Kirjallinen tieto tulee olla todennettavissa sopimuksen mukaisen työn keston ajan.

Tätä pykälää ei sovelleta, jos 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisävero on alle 9 000 euroa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Näitä raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos työn teettäjälle tehty työ tai aikaansaatu tötulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin. Työn teettäjällä ei ole 2 momentissa mainittua tiedonantovelvollisuutta silloin, kun työn teettä-

jän ja työnantaja sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta.

9 a §

Rangaistussäännös

Työnantaja tai tämän edustaja taikka 4 a §:n mukaan asetettu edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo 4 b §:ssä tarkoitettujen tietojen ja selvitysten hallussapitoa tai ilmoitusvelvollisuutta koskevia säännöksiä,

2) laiminlyö antaa 8 a §:ssä tarkoitetut tiedot henkilöstön edustajalle tai

3) rikkoo 8 b §:n säännöksiä tietojen antamisesta työn teettäjälle,

on tuomittava *lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta* sakkoon.

Lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta tuomitaan myös työn teettäjä tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö 4 a §:ssä säädetyn huolehtimisvelvollisuuden tai työnantaja tai työn teettäjä, joka rikkoo 8 c §:n mukaista tiedonantovelvollisuutta, työn teettäjän edustaja kuitenkin vain huomioon ottaen työpaikalla annetut ohjeet ja menettelytavat.

Rangaistus työrikoksista säädetään rikoslain (39/1889) 47 luvussa.

Vastuu työnantajan ja tämän edustajien kesken sekä työn teettäjän ja tämän edustajien kesken määräytyy rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 18 päivänä syyskuuta 2014

Pääministeri

ALEXANDER STUBB

Työministeri *Lauri Ihalainen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

tilaajan selvitysvastuusta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan tilaajan selvitysvastuusta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 a §, sellaisena kuin se on laissa 469/2012,
muutetaan 4, 5, 9 ja 9 b §, sellaisina kuin ne ovat, 4 § osaksi laissa 708/2008, 5 § osaksi laissa 469/2012, 9 § osaksi laeissa 469/2012 ja 1052/2012 ja 9 b § laissa 469/2012, ja
lisätään lakiin uusi 4 a §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Poikkeukset soveltamisalasta

Poikkeukset soveltamisalasta

Tätä lakia ei sovelleta, jos:

1) vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää; tai

2) 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisäveroa on alle 7 500 euroa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos tilaajalle tehty työ tai aikaansatu työtulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa olevaa soveltamisalarajausta ei sovelleta 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilöstön edustajan tiedonsaantioikeuteen.

Tätä lakia ei sovelleta, jos:

1) vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää; tai

2) 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisäveroa on alle 9 000 euroa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos tilaajalle tehty työ tai aikaansatu työtulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa olevaa soveltamisalarajausta ei sovelleta 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilöstön edustajan tiedonsaantioikeuteen.

4 a §

Muu lainsäädäntö tilaajan velvollisuudesta

Lähetetyistä työntekijöistä annetussa laissa (1146/1999) säädetään tilaajan ja sopimuspuolen velvoitteista silloin, kun toiseen valtioon sijoittautunut yritys lähettää Suomeen työntekijöitä.

5 §

Tilaajan selvitysvelvollisuus

Ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen vuokratun työntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä, tilaajan on pyydettävä sopimuspuolelta ja tämän on annettava tilaajalle:

1) selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain (1118/1996) mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain (1501/1993) mukaiseen arvonlisäverovelvollisten rekisteriin;

2) kaupparekisteriote tai kaupparekisteristä muutoin saadut kaupparekisteriotetta vastaavat tiedot;

3) todistus verojen maksamisesta tai verovelkatodistus taikka selvitys siitä, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty;

4) todistukset eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty; *sekä*

5) selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista.

Jos vuokratun työntekijän työnantajana tai alihankintasopimuksen sopimuspuolena toimii ulkomainen yritys, yrityksen on toimitettava 1 momentissa tarkoitettut vastaavat tiedot yrityksen sijoittautumismaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksytyllä tavalla.

5 §

Tilaajan selvitysvelvollisuus

Ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen vuokratun työntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä, tilaajan on pyydettävä sopimuspuolelta ja tämän on annettava tilaajalle:

1) selvitys siitä, onko yritys merkitty ennakkoperintälain (1118/1996) mukaiseen ennakkoperintärekisteriin ja työnantajarekisteriin sekä arvonlisäverolain (1501/1993) mukaiseen arvonlisäverovelvollisten rekisteriin;

2) kaupparekisteriote tai kaupparekisteristä muutoin saadut kaupparekisteriotetta vastaavat tiedot;

3) *selvitys siitä, ettei yrityksellä ole verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 20 b §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua verovelkaa taikka viranomaisen antama selvitys verovelan määrästä;*

4) todistukset *työntekijöiden* eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen suorittamisesta tai selvitys siitä, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty;

5) selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista;

6) *selvitys työterveyshuollon järjestämisestä.*

Jos vuokratun työntekijän työnantajana tai alihankintasopimuksen sopimuspuolena toimii ulkomainen yritys, *tilaajan on pyydettävä ja* yrityksen on toimitettava 1 momentissa tarkoitettut vastaavat tiedot yrityksen sijoittautumismaan lainsäädännön mukaisella rekisteriotteella tai vastaavalla todistuksella tai muulla yleisesti hyväksytyllä tavalla. *Ulkomaisen sopimuspuolen on lisäksi toimitettava 1 momentin 1 ja 3 kohdan mukaiset selvitykset, jos sopimuspuolena toimivalla ulkomaisella yrityksellä on yritys- ja yhteisötietolaisa (244/2001) tarkoitettu yritys- ja yhteisötietotunnus. Jos ulkomainen sopimuspuoli lähettää Suomeen työhön lähetetyistä työntekijöistä annetun lain 1 §:n 2 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettuja lähetettyjä työntekijöitä, tilaajan on selvitettävä työntekijöiden sosiaaliturvan määräytyminen viimeistään en-*

Tilaaaja voi myös itse hankkia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot. Tilaaajalla on oikeus hyväksyä muu kuin viranomaisen antama selvitys 1 tai 2 momentissa tarkoitetuksi selvitykseksi tai todistukseksi, jos sen on antanut yleisesti luotettavana pidetty muu arvioija tai tietojen ylläpitäjä.

Tilaaajan ei tarvitse pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja todistuksia, jos hänellä on perusteltu syy luottaa sopimuspuolen täyttävän lakisääteiset velvoitteensa sillä perusteella, että:

1) sopimuspuoli on valtio, kunta, kuntayhtymä, Ahvenanmaan maakunta, Ahvenanmaan maakunnan kunta tai kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä, Kansaneläkelaitos tai Suomen Pankki, osakeyhtiölaissa (624/2006) tarkoitettu julkinen osakeyhtiö, valtion liikelaitos tai sen kokonaan omistama yhtiö, kunnan tai kuntayhtymän kokonaan omistama yksityisoikeudellinen yhteisö tai yhtiö taikka vastaava ulkomainen yhteisö tai yritys;

2) sopimuspuolen toiminta on vakiintunut;

3) tilaaajan ja sopimuspuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta; taikka

4) luottamukseen on edellä 1—3 kohdassa säädettyyn rinnastettava syy.

Jos tässä laissa tarkoitettu sopimus on voimassa yli 12 kuukautta, tilaaajan sopimuspuolen on toimitettava tilaajalle sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut todistukset tai 2 momentissa tarkoitetut vastaavat tiedot.

nen tässä laissa tarkoitetun sopimuksen mukaisen työn aloittamista.

Tilaaaja voi myös itse hankkia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot *sekä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun sopimuspuolen verovelkaa koskevan tiedon Verohallinnolta verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 20 d tai 20 e §:n mukaisesti.* Tilaaajalla on oikeus hyväksyä muu kuin viranomaisen antama selvitys 1 tai 2 momentissa tarkoitetuksi selvitykseksi tai todistukseksi, jos sen on antanut yleisesti luotettavana pidetty muu arvioija tai tietojen ylläpitäjä.

Tilaaajan ei tarvitse pyytää 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitettuja selvityksiä ja todistuksia *tai edellyttää sopimusta tehdessään 6 momentissa tarkoitettujen tietojen toimittamista*, jos hänellä on perusteltu syy luottaa sopimuspuolen täyttävän lakisääteiset velvoitteensa sillä perusteella, että:

1) sopimuspuoli on valtio, kunta, kuntayhtymä, Ahvenanmaan maakunta, Ahvenanmaan maakunnan kunta tai kuntayhtymä, seurakunta, seurakuntayhtymä, Kansaneläkelaitos tai Suomen Pankki, osakeyhtiölaissa (624/2006) tarkoitettu julkinen osakeyhtiö, valtion liikelaitos tai sen kokonaan omistama yhtiö, kunnan tai kuntayhtymän kokonaan omistama yksityisoikeudellinen yhteisö tai yhtiö taikka vastaava ulkomainen yhteisö tai yritys;

2) sopimuspuolen toiminta on vakiintunut;

3) tilaaajan ja sopimuspuolen sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta; *tai*

4) luottamukseen on 1—3 kohdassa säädettyyn rinnastettava syy.

Jos tässä laissa tarkoitettu sopimus on voimassa yli 12 kuukautta, tilaaajan sopimuspuolen on toimitettava tilaajalle sopimussuhteen aikana 12 kuukauden välein 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut todistukset tai 2 momentissa tarkoitetut vastaavat tiedot.

Tilaaajan on tässä laissa tarkoitettua sopimusta tehdessään edellytettävä, että sopimuspuoli toimittaa sopimuksen mukaisen työn aloittamisen jälkeen lähetettyjen, lähetetyistä työntekijöistä annetun lain 1 §:n 2 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettujen lähetettyjen työntekijöiden osalta todistukset

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut selvitykset ja todistukset on säilytettävä vähintään kaksi vuotta siitä, kun sopimusta koskeva työ on päättynyt.

Rakentamistoimintaan liittyvästä tilaajan selvitysvelvollisuudesta säädetään 5 a §:ssä.

9 §

Laiminlyöntimaksu

Tilaaja on velvollinen maksamaan laiminlyöntimaksua, jos tilaaja on:

1) laiminlyönyt 5 tai 5 a §:ssä tarkoitetun selvitysvelvollisuuden;

2) tehnyt sopimuksen tässä laissa tarkoitusta työstä liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaiseen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon; taikka

3) tehnyt tässä laissa tarkoitetun sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt tietää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää sopimuspuolena ja työnantajana lakisääteisiä velvoitteitaan.

Laiminlyöntimaksun suuruudeksi määrätään vähintään 1 600 euroa ja enintään 16 000 euroa.

Laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä otetaan huomioon selvitysvelvollisuuden rikkomisen aste, laatu ja laajuus sekä tilaajan ja tämän sopimuspuolen välisen sopimuksen arvo. Laiminlyöntimaksua alentavana tekijänä otetaan huomioon tilaajan pyrkimys estää tai poistaa laiminlyönnin vaikutukset ja sitä korottavana tekijänä tilaajan laiminlyönnin toistuvuus, suunnitelmallisuus ja muut olosuhteet.

Laiminlyöntimaksu voidaan jättää määrää-

työntekijöiden sosiaaliturvan määräytymisestä ennen kuin nämä aloittavat työn teon.

Edellä 1, 2 ja 6 momentissa tarkoitetut selvitykset, todistukset ja tiedot on säilytettävä vähintään kaksi vuotta siitä, kun sopimusta koskeva työ on päättynyt.

Rakentamistoimintaan liittyvästä tilaajan selvitysvelvollisuudesta säädetään 5 a §:ssä.

9 §

Laiminlyöntimaksu ja korotettu laiminlyöntimaksu

Tilaaja on velvollinen maksamaan laiminlyöntimaksua, jos tilaaja on:

1) laiminlyönyt 5 tai 5 a §:ssä tarkoitetun selvitysvelvollisuuden;

2) tehnyt sopimuksen tässä laissa tarkoitusta työstä liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaiseen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa tai yrityksen kanssa, jonka yhtiömies taikka hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa oleva henkilö on määrätty liiketoimintakieltoon; taikka

3) tehnyt tässä laissa tarkoitetun sopimuksen, vaikka hänen on täytynyt tietää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää sopimuspuolena ja työnantajana lakisääteisiä maksuvelvoitteitaan.

Laiminlyöntimaksun suuruudeksi määrätään vähintään 2 000 euroa ja enintään 20 000 euroa. Jos tilaaja on rikkonut 1 momentin 2 tai 3 kohdassa säädettyä, määrätään laiminlyöntimaksu korotettuna siten, että laiminlyöntimaksun määrä on vähintään 20 000 euroa ja enintään 65 000 euroa.

Laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä otetaan huomioon selvitysvelvollisuuden rikkomisen aste, laatu ja laajuus sekä tilaajan ja tämän sopimuspuolen välisen sopimuksen arvo. Laiminlyöntimaksua alentavana tekijänä otetaan huomioon tilaajan pyrkimys estää tai poistaa laiminlyönnin vaikutukset ja sitä korottavana tekijänä tilaajan laiminlyönnin toistuvuus, suunnitelmallisuus ja muut olosuhteet.

Laiminlyöntimaksu voidaan jättää mää-

mättä tai määrätä maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos tekoa voidaan pitää vähäisenä ja maksun määräämättä jättäminen tai määrääminen vähimmäismäärää pienempänä on kohtuullista olosuhteet huomioon ottaen.

Laiminlyöntimaksua ei määrätä 9 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella, jos tilaaja on täyttänyt 5 §:n mukaisen selvitysvelvollisuuden, eikä esitetyistä tiedoista, todistuksista tai selvityksistä ole ilmennyt, että 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu taho on ollut liiketoimintakiellossa.

Rakentamistoimintaan liittyvästä tilaajan velvollisuudesta maksaa laiminlyöntimaksua 1 momentin 2 ja 3 kohdan perusteella säädetään 9 a §:ssä.

räämättä tai määrätä maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos tekoa voidaan pitää vähäisenä ja maksun määräämättä jättäminen tai määrääminen vähimmäismäärää pienempänä on kohtuullista olosuhteet huomioon ottaen.

Laiminlyöntimaksua ei määrätä 1 momentin 2 kohdan perusteella, jos tilaaja on täyttänyt 5 tai 5 a §:n mukaisen selvitysvelvollisuuden, eikä esitetyistä tiedoista, todistuksista tai selvityksistä ole ilmennyt, että 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu taho on ollut liiketoimintakiellossa.

9 a §

(9 a § kumotaan)

Korotettu laiminlyöntimaksu rakentamistoiminnassa

Rakentamistoimintaan liittyvä tilaaja on velvollinen maksamaan korotettua laiminlyöntimaksua, jos tilaaja on toiminut 9 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

Korotettu laiminlyöntimaksu on vähintään 16 000 euroa ja enintään 50 000 euroa.

Korotetun laiminlyöntimaksun suuruutta määrättäessä on otettava huomioon tilaajan ja tämän sopimuspuolen välisen sopimuksen arvo ja saavutettava hyöty, menettelyn toistuvuus, suunnitelmallisuus ja muut olosuhteet.

Mitä 9 §:n 4 ja 5 momentissa säädetään laiminlyöntimaksusta, sovelletaan myös korotettuun laiminlyöntimaksuun.

9 b §

9 b §

*Laiminlyöntimaksun rahamäärän tarkistaminen**Laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun rahamäärän tarkistaminen*

Edellä 9 ja 9 a §:ssä säädetyn laiminlyöntimaksun enimmäis- ja vähimmäismäärää tarkistetaan rahanarvon muutosta vastaavasti kolmivuotiskausittain valtioneuvoston asetuksella.

Edellä 9 §:ssä säädetyn laiminlyöntimaksun ja korotetun laiminlyöntimaksun enimmäis- ja vähimmäismäärää tarkistetaan rahanarvon muutosta vastaavasti kolmivuotiskausittain valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

2.

Laki

lähetetyistä työntekijöistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähetetyistä työntekijöistä annetun lain (1146/1999) 8 ja 9 a §, sellaisina kuin ne ovat, 8 § osaksi laissa 1198/2005 ja 9 a § laissa 1198/2005, ja
lisätään lakiin uusi 8 b ja 8 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

8 §

Valvonta

Valvonta

Tämän lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset lukuun ottamatta 2 §:n 5 momentissa mainittuja tasa-arvolain säännöksiä, joiden noudattamista valvovat tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta.

Työnantajan tai, jos työnantajalla ei ole liikepaikkaa Suomessa, 4 a §:ssä tarkoitetun edustajan on pyynnöstä annettava työsuojeluviranomaisille 4 b §:n 1 momentissa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut tiedot ja selvitykset.

Tämän lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset lukuun ottamatta 2 §:n 5 momentissa mainittuja tasa-arvolain säännöksiä, joiden noudattamista valvovat tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta.

Työnantajan tai, jos työnantajalla ei ole liikepaikkaa Suomessa, 4 a §:ssä tarkoitetun edustajan on pyynnöstä annettava työsuojeluviranomaisille 4 b §:n 1 momentissa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut tiedot ja selvitykset.

Työsuojeluviranomaisilla on pyynnöstä oikeus saada työnantajalta nähtäväkseen 8 b §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen liittyvät asiakirjat ja tarvittaessa jäljennökset niistä.

8 b §

Tietojen antaminen työn teettäjälle

Työnantajan tai 4 a §:ssä tarkoitetun edustajan on 1 §:n 2 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa annettava työn teettäjälle sopimuksen mukaisen työn aloittamisen jälkeen lähetetyistä, lähetetyistä työnteki-

jöistä todistus heidän sosiaaliturvan määräytymisestä viimeistään ennen kuin nämä aloittavat työnteon. Kirjallinen todistus velvollisuuden täyttämisestä tulee säilyttää sopimuksenmukaisen työn keston ajan.

Tätä pykälää ei sovelleta, jos 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisävero on alle 9 000 euroa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Näitä raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos työn teettäjälle tehty työ tai aikaansaatu työtulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin.

8 c §

Tietojen antaminen valvontaviranomaisesta

Työnantajan on annettava lähetetylle työntekijälle tieto lain noudattamista valvovasta ja neuvoja antavasta viranomaisesta viimeistään ennen työn teon alkamista. Tiedon voi antaa myös 4 a §:ssä tarkoitettu työnantajan asettama edustaja.

Työn teettäjän on annettava kirjallisesti tieto lähettävälle yritykselle lain noudattamista valvovasta ja neuvoja antavasta viranomaisesta. Kirjallinen tieto tulee olla todennettavissa sopimuksenmukaisen työn keston ajan.

Tätä pykälää ei sovelleta, jos 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun alihankintasopimuksen vastikkeen arvo ilman arvonlisävero on alle 9 000 euroa tai 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun vuokratun työntekijän tai työntekijöiden työskentely kestää yhteensä enintään 10 työpäivää. Näitä raja-arvoja laskettaessa työn katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti, jos työn teettäjälle tehty työ tai aikaansaatu työtulos perustuu useisiin peräkkäisiin, keskeytymättöminä tai vain lyhyin keskeytyksin jatkuviin sopimuksiin. Työn teettäjällä ei ole 2 momentissa mainittua tiedonantovelvollisuutta silloin, kun työn teettäjän ja työnantaja sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta.

9 a §

Rangaistussäännös

Jos työnantaja tai tämän edustaja taikka 4 a §:n mukaan asetettu edustaja tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo 4 b §:ssä tarkoitettujen tietojen ja selvitysten hallussapitoa tai ilmoitusvelvollisuutta koskevia säännöksiä tai laiminlyö antaa 8 a §:ssä tarkoitetut tiedot henkilöstön edustajalle, on hänet tuomittava *lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta* sakkoon.

Lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta tuomitaan myös työn teettäjä tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö 4 a §:ssä säädetyn huolehtimisvelvollisuuden, työn teettäjän edustaja kuitenkin vain huomioon ottaen työpaikalla annetut ohjeet ja menettelytavat.

Rangaistus työrikoksista säädetään rikoslain (39/1889) 47 luvussa.

9 a §

Rangaistussäännös

Työnantaja tai tämän edustaja taikka 4 a §:n mukaan asetettu edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) rikkoo 4 b §:ssä tarkoitettujen tietojen ja selvitysten hallussapitoa tai ilmoitusvelvollisuutta koskevia säännöksiä,

2) laiminlyö antaa 8 a §:ssä tarkoitetut tiedot henkilöstön edustajalle tai

3) rikkoo 8 b §:n säännöksiä tietojen antamisesta työn teettäjälle,

on tuomittava *lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta* sakkoon.

Lähetetyistä työntekijöistä annetun lain rikkomisesta tuomitaan myös työn teettäjä tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö 4 a §:ssä säädetyn huolehtimisvelvollisuuden tai työnantaja tai työn teettäjä, joka rikkoo 8 c §:n mukaista tiedontovellisuutta, työn teettäjän edustaja kuitenkin vain huomioon ottaen työpaikalla annetut ohjeet ja menettelytavat.

Rangaistus työrikoksista säädetään rikoslain (39/1889) 47 luvussa.

Vastuu työnantajan ja tämän edustajien kesken sekä työn teettäjän ja tämän edustajien kesken määräytyy rikoslain 47 luvun 7 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .